

Suomen Lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu
www.lammasyhdistys.fi

5|2023

Lammas & vuohi

Eläinsuojelutarkastus lammastilalla
Koboltingipuutos on kuolemaksi
Kehrääminen on vuoden käsityötekniikka

Villat meille – langat teille!

Aidosti suomalaisesta villasta

Olemme ottaneet jo 70 vuoden ajan vastaan suomalaista villaa ja valmistaneet siitä laadukasta huovutusvillaa, hahtuvaa, hahtuvalankaa sekä karsta- ja kampalankaa. Tuo villat meille omaeräkehuuseen (väh. 25kg), saat omat tuotteet meiltä sovitulla tavalla.

Ostamme laadukasta villaa!

Seuraa ajankohtaisia ilmoituksiamme verkkosivuillamme ja Facebookissa tai

Kysy tuottajasopimuksesta ja tuottajahinnoista:
villanosto@pirtinkehraamo.fi

Olethan yhteydessä meihin etukäteen isompia villaeriä tuodessasi: puh. 010 617 3030
tai kehraamo@pirtinkehraamo.fi

**Tutustu
tuotteisiin
myös verkko-
kaupassamme:**
www.pirtinkehraamo.fi/verkkokauppa

Pirtin Kehräämö

Villatarinoita voit seurata
myös Facebookissa sekä Instagramissa!

Päätoimittajalta

Viimeisiä viedään!

Vuosi alkaa lähetä loppuaan. Samalla päätökseen tulee kaksi vuotta jatkunut Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke, jossa Lammasyhdistys on ollut mukana osatoteuttajana. SLY:n tehtävänä oli rakentaa materiaalipankki, jossa on kaikille ketjun toimijoille tarkoitettuja vapaasti käytettävissä ja jaettavissa olevia materiaaleja. Materiaalipankissa on jo nyt paljon videoita, reseptejä sekä kuvia, ja lisää on tulossa. Kaikkien hankkeessa tuotettujen materiaalien siirtäminen pankkiin kestää vuoden loppuun. Lammasyhdistyksen Facebook-tiliä seuranneet ovat ehkä huomanneet paitsi kokkausvideot, myös joka kuukausi julkaistut rotuesittelyt upeine kuvineen. Kuvat on maallannut **Sanni-Maaria Puustinen** valokuvien ja rotujen edustajien ohjeiden mukaan. Myös rotukuvat sekä niihin liittyvät esittelytekstit löytyvät materiaalipankista. Huomioitavaa on, että kaikki pankin tekstejä sisältävät materiaalit ovat sekä suomeksi että ruotsiksi, osa myös englanniksi. Käykää tutustumassa materiaalipankkiin SLY:n kotisivuilla: <https://lammasyhdistys.fi/materiaalipankki/>.

Hankkeessa toteutetut videot löytyvät helposti myös Suomen Lammasyhdistyksen Youtube-tililtä.

Muistakaa lisäksi käydä vastaamassa lihaketjuhankkeen palauttekselyyn, joka löytyy helposti skannaamalla alla oleva QR-koodi tai menemällä osoitteeseen: <https://link.webropol surveys.com/S/EEA21EBC6B39F14>.

Palautteenne on meille hankkeessa puurtaneille tärkeä!

Mukavaa joulunaikaa!

Marjo

LAMMAS & VUOHI NRO 1/2024

Aineistopäivä 12.1.2024 • Ilmestyy 16.2.2024

Teema: Rehuntuotanto

Tässä numerossa

- 4–5 **Tuoretta satoa**
- 6–7 **Lammaspäivät: SLY:n syyskokous**
- 8–9 **Lammaspäivät: vierailukohteet**
- 10–11 **Lammaspäivät: seminaari**
- 12–13 **Tutkimus kotimaisesta lammastuotannosta**
- 14–15 **Suur-Savon Lampurit 40 vuotta**
- 16 **Laitumelta lautaselle: Prässättyä karitsaa**
- 17 **Från jord till bord: Pressat lamm**

TEEMANA VILLA

- 18 **Pääkirjoitus: Villarakkaus on jaettua**
- 19 **Villalaino-hanke**
- 20–21 **Syksyn villatapahtumien satoa**
- 22–23 **Neulelangan korvaaminen toisella**
- 24 **Kehräämöiden jonotilanne**
- 25–26 **Hyvä fiilis rukkikurssilla**
- 26–27 **Ilta Hämmäri – Suomen rukkikuiskaaja**
- 28 **Uusi kirja kehräämisestä**

- 29 **Aidan toiselta puolen – kuulumisia maailmalta**
- 30–31 **Finnsheep-päivä Pyysalossa**
- 32–33 **Koulutusta teuraskypsytyden arviointiin**
- 34–35 **Sairaudet syynissä, näytteistä nähtyä: Koboltinginpuutos on vakava terveysuhka**
- 36 **Enemmän häiriönsietokykyä sisäloistorjuntaan**
- 37–39 **UUSI JUTTUSARJA!**
Eläinsuojeluvalvonta 1/3:
eläinsuojelutarkastus
lammastilalla

KANNEN KUVASSA Pikkujämsän tilan suomenlammasuuhii. Tila oli syksyn Valtakunnallisten lammaspäivien vierailukohteita.
KUVAAJA: Anna Kujala

WWW.LAMMASYHDISTYS.FI

Lammas & vuohi

Kustantaja
Suomen Lammasyhdistys r.y.

Tilaushinta
79 €/vuosikerta (5 numeroa),
sis. SLY:n jäsenyyden
Kannattajajäsenyyden 300 €/vuosi
Lehden tilaukset ja jäsenasiat
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi
Taitto Tipos Ab
Paino Grano, Vaasa
ISSN 0785-7276

Päätoimittaja
Marjo Simpanen
puh. 044 973 7000
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi
Toimitussihteeri
Anna Kujala
Puh. 040 520 5436
lammaslehti@gmail.com
Ilmoitusmyynti
Ella Pennanen
puh. 044 236 9902
ilmoitukset@lammasyhdistys.fi

Kirjoittajat ja kuvaajat 5/2023
Kaie Ahlskog, Heli Ahonen,
Lola Cervantes, Maria Huhmarniemi,
Niina Koivisto, Minna Kovero,
Anna Kujala, Annamari Lintunen,
Joanna Lundahl, Nina Nihtilä,
Ella Pennanen, Anu Pentti,
Eero Rautiainen, Johanna Rautiainen,
Marianne Reinikka, Marjo Simpanen,
Janina Sivonen, Kirsi Vertainen,
Anniina Witka

Lammas & vuohi vuonna 2024

Lammas & vuohi -lehti ilmestyy ensi vuonna alla olevan aikataulun mukaisesti. Numerot 1 ja 4 ovat myös vuohi-numeroita, jotka lähetetään Suomen Vuohiyhdistyksen jäsenille.

Ilmoitusten hinnat säilyvät ennallaan. Mediakortin, jossa tiedot ilmoitusten koosta ja hinnoista, sekä palvelukortin lehden tilaamista ja yhteystietojen muutosta varten löydät osoitteesta <https://lammasyhdistys.fi/>, yläpalkin Lehti-otsikon alta.

Aineisto-päivä	Ilmestyy	Teema
12.1.2024	16.2.2024	Rehun-tuotanto
22.3.2024	26.4.2024	Yrittäjäyys
17.5.2024	21.6.2024	Jalostus
23.8.2024	27.9.2024	Hyvinvointi laitumella
1.11.2024	5.12.2024	Villa

Jalostuslampolahaku 2024

Sekä uudet hakijat että nykyiset jalostuslampolat:
Toimittakaa tarvittavat hakemukset ja terveystodistukset
21.1.2024 mennessä!

Uudet hakijat: Toimittakaa hakemuksenne liitteineen sekä terveystodistukset.
Jalostuslampolat, joiden kausi on meneillään: Muistakaa toimittaa terveystodistukset.
Jalostuslampolat, joiden kausi on katkolla: Toimittakaa jatkohakemuksenne liitteineen sekä terveystodistukset. Ilmoittakaa myös, mikäli ette ole hakemassa jatkoa.

Lisätiedot: <https://lammasyhdistys.fi/jalostus/jalostuslampolat/jalostuslampolahaku/>

Suomi kahdeksas paimennuksen MM-kisoissa

Joka kolmas vuosi järjestettäviin lammaspaimennuksen MM-kilpailuihin, jotka tällä kertaa kilpailtiin Pohjois-Irlannin Dromoressa Gill Hall Estate-tilalla 13.-16.9.2023, osallistui ansiokkaasti myös Suomen 8-koirainen joukkue. Erittäin vaativissa olosuhteissa ja haastavilla blackface-rotuisilla uuhilla joukkue teki erinomaista jälkeä saaden radat lävitse. Tällä kertaa suomalaiset eivät edenneet karsintoja pidemmälle, mutta 240 koirakon ja 30 maajoukkueen joukossa he pystyivät tasaisen hyviin ratoihin ja ehtiin suorituksiin nousten joukkuekilpailussa huikeasti 8. sijalle. Joukkueessa kisasivat **Anja Lehtiö**, Kemi Kesha ja BB Coel, **Leena Jussila**, Wiener ja Arrow, **Kari Kotikoski**, Glencar Bruce, **Jessica Svanljung**,

Fly ja Sam sekä **Michaela Wikberg**, Erik. Kaikki koirat ovat rodulta bordercollieita.

KUVAAJA **Anne Konsti**

Rantasella runsaasti lunastamattomia taljoja

RANTASEN NAHKAJALOSTAMOLLA varaudutaan tuotantokatkokseen tammikuussa 2024, tällä hetkellä töitä riittää noin puoleksitoista kuukaudeksi. Yhdeksi merkittäväksi toimintaan vaikuttavaksi ongelmaksi **Johanna Hellström** Rantasen Nahkajalostamolta nostaa lunastamattomien valmiiden taljojen suuren määrän, taljoja on tällä hetkellä lunastamatta noin 400 kappaletta.

Hellström kiittää lampureita panostuksesta raakataljojen oikeaan käsittelyyn. Raakataljojen laatu on parantunut, jonka tuloksena saadaan upeita kotimaisia taljoja kuluttajille. Alkutuottajana voit osaltasi vaikuttaa muokkaamotoiminnan säilymiseen kotimaassa maksamalla laskusi tämän vuoden puolella.

– Nyt on oikea aika lunastaa maksamattomat taljat talvimarkkinoita varten.

Lihapakkausten QR-koodeja pilotoitiin

Osana Lampaanlihan tuotantoketjun kehittämisen -hanketta kokeiltiin QR-koodeja kuluttajien lampaanlihapakkauksissa. Pilotointi toteutettiin Helsingin Kampin K-Supermarketissa, jossa hankkeen edustajat kävivät kertomassa kuluttajille lammaspakkauksiin laitetusta QR-koodista sekä yleisesti lammastaloudesta lokakuun lopulla. Samalla Reinin lihalla oli kampanja

Hanketta edustivat viereisessä kuvassa näkyvät Nina Nihtilä, Marianne Reinikka ja Marjo Simpanen sekä kuvan ottanut Niina Koivisto.

karisatuotteista, joiden pakkausten etiketeissä oli QR-koodi. Kuluttaja pääsi koodin avulla Suomen Lammassosuuskunnan sivuille, joille oli kerätty tietoa vastuullisesta lammastaloudesta, reseptejä, tilatarinoita, tietoa Lammassosuuskunnasta sekä Reinin liha-yrityksestä ynnä muuta.

UUODEN 2024 SEINÄKALENTERI ON ILMESTYNYT

Suomen Lammasyhdistyksen seinäkalenteri vuodelle 2024 on pässikalenteri, jossa jokaisen kuukauden kuva esittää yhtä Suomessa kasvatettua lammassotua. Upeat rotukuvat on toteuttanut taiteilija **Sanni-Maaria Puustinen** osana Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanketta.

Yhdistyksen jäsenet ja Lammas & vuohi -lehden tilaajat saavat kalenterin tämän lehden liitteenä. Kalenteria voi myös tilata yhdistyksen Puodista, joka löytyy osoitteesta <https://lammasyhdistys.fi/puoti/> Kalenterin hinta on 10 € / kpl. Yli 20 kpl tilaukset tukkualennuksella, ota yhteyttä info@lammasyhdistys.fi. Hintoihin lisätään pakkaus- ja lähetyskulut.

Yhdistys kiittää sponsoreita, jotka ovat mahdollistaneet kalenterin.

VÄGGKALENERN FÖR ÅR 2024 HAR UTKOMMIT

Finlands Färförenings väggkalender för år 2024 är en baggkalender, där varje månad representeras med en bild på en i Finland uppfödd fårras. De fantastiska bilderna är gjorda av konstnären **Sanni-Maaria Puustinen** inom projektet Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen.

Föreningens medlemmar och Lammas & vuohi-prenumeranter får kalendern som bilaga till denna tidning. Kalendern kan också beställas från webbshopen, <https://lammasyhdistys.fi/puoti/>. Kalendern kostar 10 € /styck. Beställningar av över 20 stycken kalendrar till rabatterat pris, kontakta info@lammasyhdistys.fi. Till försäljningspriset tillkommer förpacknings- och postningsavgifter.

Föreningen tackar sponsorerna som möjliggjort kalendern.

Syyskokouksen saldoa: Uusia kunniajäseniä, vuoden lammastila ja henkilövalintoja luottamustehtäviin

Suomen Lammasyhdistyksen sääntömääräinen syyskokous pidettiin Lammaspäivien yhteydessä Oulussa 9.11.2023. Kokouksen avasi yhdistyksen puheenjohtaja **Janne Jokela**, minkä jälkeen kokouksen puheenjohtajaksi valittiin **Matti Rissanen**.

Ennen varsinaisten kokousasioiden käsitteilyä kuultiin kolme alustusta. Ensimmäisenä alustuksena **Anniina Holopainen** esitteli MTK:n Lammasperkoston päivittämää lammasta- ja vuohistrategiaa, joka on vielä joiltain osin työn alla. Lammasperkoston on tarkoitus järjestää vielä erikseen strategian julkaisutilaisuus, kunhan kirjoitustyö on saatu loppuun. Strategiaesityksen jälkeen tutustuttiin Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hankkeessa toteutetun, SLY:n kotisivuilta löytyvän

Yhdistys kutsui kolme uutta kunniajäsentä. Uudet kunniajäsenet ovat Matti Koivisto, Asko Mäki-Tanila (kuvassa) ja Marja-Liisa Sevón-Aimonen.

materiaalipankin materiaaleihin. Materiaalipankin kaikki materiaalit ovat kaikkien toimijoiden vapaasti käytettävissä sekä jaettavissa. Kolmantena alustuksena kuultiin **Sirpa Tyrväisen** ja **Sari Heltelän** esitys vastuullisuudesta lammastilalla. Heltelä oli tehnyt ProAgrian Vastuullisuudesta kasvua ja kannattavuutta -hankkeeseen liittyen vastuullisuuskartoituksen Tyrväisen Koivuniemen lammastilalle. Esityksessä avattiin erinomaisesti kartoitusta, sen tuloksia sekä tuloksiin vaikuttaneita käytännön seikkoja.

Alustusten jälkeen oli palkitsemisen vuoro. Vuoden Lammastilana 2023 palkittiin Kivipellon tila Pulkkilasta. Tilan isäntävään **Hannu** ja **Pirjo Iso-Junnon** kukittamisen jälkeen ProAgrian **Milla Alanco-Ollqvist** jakoi vuoden 2022 tuotosseurannan parhaiden tilojen kunniakirjat.

Suomen Lammasyhdistyksen uusiksi kunniajäseniksi kutsuttiin **Asko Mäki-Tanila**, joka kukitettiin lampuri-illallisen yhteydessä, sekä **Matti Koivisto** ja **Marja-Liisa Sevón-Aimonen**, jotka olivat estyneet tulemasta paikalle.

Sääntömääräisissä asioissa hyväksyttiin hallituksen esitykset 20 euroa alijäämäisestä talousarviosta sekä nykyistä toimintaa jatkavasta toimintasuunnitelmasta vuodelle 2024. Lisäksi päätettiin henkilövalinnoista. Hallituksen varsinaisista jäsenistä erovuorossa olivat **Juha Tähkämaa** (I-alue), joka valittiin jatkamaan, ja jo kaksi kautta hallituksessa ollut **Kirsi Ylipiessa** (VI-alue), jonka tilalle valittiin **Satu Rantamaa**. Varajäsenistä erovuorossa olivat I-alueen **Nina Snellman**, joka valittiin jatkamaan, sekä VI-alueen **Anne Jurva**, jonka tilalle valittiin **Kirsi Ylipiessa**. Jalostusvaliokunnasta erovuorossa oli puheenjohtaja **Susanna**

Nuutinen, joka valittiin jatkamaan. Lampurijäsenenä valittiin jatkamaan **Helinä Leppänen**.

Ruokaviraston Lammasta- ja vuohirekisterin yhteistyöryhmän lampuriedustajana vuonna 2024 valittiin jatkamaan **Nina Snellman**. MTK:n Lammasperkoston edustajan valinta jätettiin hallituksen päättäväksi, pääsääntöisesti edustajana on ollut SLY:n puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja.

Tilintarkastajaksi valittiin **Eva Hiltunen** (HT, P. Packalén Oy) ja toiminnantarkastajaksi **Eliisa Malin**. Varatilintarkastajaksi valittiin **Juha-Matti Salminen** (HT, P. Packalén Oy) ja varatoiminnantarkastajaksi **Mika Malin**.

Lisäksi päätettiin, että yhdistyksen kokouskutsut julkaistaan edelleen vuonna 2024 Lammasta & vuohi -lehdessä sekä yhdistyksen verkko- ja Facebook-sivuilla.

Kokouksessa päätettiin myös, että ympäristönhoitoaloja uhkaaviin leikkauksiin liittyen Lammasyhdistys lähtee Pihvikarjankasvattajien liiton ja Luonnonlaidunlihan tuottajat ry:n kanssa yhteiseen kirjelmään, jossa esitetään, että maa- ja metsätalousministeriö sekä ympäristöministeriö kokoontuisivat yhteiseen neuvotteluun maatalousyrittäjien kanssa monimuotoisuuden turvaamiseksi ja taloudellisten vaikutusten huomioimiseksi. **Petri Leinonen** totesi, että perinnebiotooppi ja kansallisesti arvokas perinnebiotooppi on määritetty asetuksen 42§:ssä, ja tällä hetkellä tuota asetusta näytetään tulkitsevan väärin. Mikäli yhteiseen pöytäan ministeriöiden kanssa päästään, on tämä asia nostettava esille.

Muissa asioissa **Antti** ja **Kaisa Holms-töm** Pudasjärveltä nostivat keskusteluun

Vuoden lammastilana palkittiin Kivipellon tila Pulkkilasta. Perusteluissaan hallitus totesi muun muassa tilan lampureiden toimineen pitkän uransa ajan määrätietoisesti kohti tavoitteita sekä säilyttäneen avoimuuden ja positiivisen asenteen vastoinkäymisistä huolimatta. Kivipellon tila on mustan suomenlampaan ja kainuunharmaksen jalostuslampola. Kuvassa vasemmalta SLY:n puheenjohtaja **Janne Jokela** sekä Kivipellon tilalta **Hannu** ja **Pirjo Iso-Junno**. Kivipellon tilaan pääsee tutustumaan heidän kotisivuillaan <https://www.finnlamb.fi/kivipellonlammastila/>. Lammasta & vuohi on numerossa 2/2023 julkaissut jutun, jossa kerrotaan tilan toiminnasta karitsoinnin näkökulmasta.

jo kauan vireillä olleen tavoitteen mahdollisuudesta myydä kuluttajille kotiteurastettua lampaanlihaa ilman lihantarkastusta. Asiasta käytiin vilkasta keskustelua kokouksen loppumiseen asti, mutta mitään varsinaista lopputulemaa ei tehty.

Marjo Simpanen

Personval och premierade på färföreningens höstmöte

Finlands Färförenings höstmöte var i Uleåborg 9.11.2023.

Till Årets fårgård valdes Kivipellon tila från Pulkmila. Valet motiverades bland annat med att **Hannu** och **Pirjo Iso-Junno** under sin långa karriär som fårfarmare alltid strävat mot fastslagna mål och behållit en öppen och positiv attityd trots motgångar. Kivipellon tila är avelsgård för svart finsk lantras och kajanalands grå.

Årets bästa i ProAgrias produktionsuppföljning belönades.

Föreningen kallade tre nya hedersmedlemmar: **Asko Mäki-Tanila**, **Matti Koivisto** och **Marja-Liisa Sevón-Aimonen**.

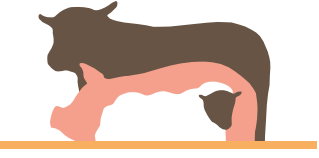
Av de som stod i tur att avgå från styrelsen återvaldes **Juha Tähkämaa**, medan **Satu Rantamaa** efterträder **Kirsi Ylipiessa**. Av suppleanterna återvaldes **Nina Snellman**, och **Anne Jurva** efterträds av **Kirsi Ylipiessa**.

Avelskommitténs ordförande **Susanna Nuutinen** och fårfarmarrepresentant **Helinä Leppänen** återvaldes.

Som fårfarmarrepresentant i Livsmedelsverkets Får- och getregistrets samarbetsgrupp återvaldes **Nina Snellman**.

Till revisor valdes **Eva Hiltunen** (HT, P. Packalén Oy) och till verksamhetsgranskare **Eliisa Malin**.

KOKO SUOMEN
LAMMASTEURASTAMO

Tajma

Osto ja palautus
Daniel puh. 045 7342 6730

Ostamme kaikenikäisiä lampaita ja vuohia teuraaksi ympäri vuoden.

Teurastus, lihanleikkuu ja tyhjiöpakkaus myös rahtityönä

Lallin Lammas Oy
Mikolanlenkki 80, 27730 TUISKULA
Puh. 0400 884 335
asiakaspalvelu@lallinlammaset.fi

Suomen Lammasyhdistys ja lehden toimitus kiittävät kuluneesta vuodesta. Toivotamme yhdistyksen jäsenille, yhteistyökumppaneille ja lehden lukijoille

Tunnelmallista joulua ja hyvää uutta vuotta 2024!

Finlands Färförening och tidningens redaktion tackar för det gångna året. Vi önskar föreningens medlemmar, samarbetspartners och tidningens läsare

En stämningsfull jul och gott nytt år 2024!

Pikkujämsän tilalla emolehmät ja lammastalous tukevat polttopuun tuotantoa

Sinisiin suojahaalareihin pukeutuneita vieraita uskaltaa tutkia hieman lähempää, kun turvana on tuttu emäntä Tanja Juntto.

Valtakunnalliset lammaspäivät olivat tänä vuonna Oulussa 8.–10.11. Tilavierailukohde oli Pikkujämsän tila Haukiputaalla, jonka päätuotantosuuntana on polttopuiden tuotanto, ja sivutuotantona lampaat ja emolehmät.

Juho Pikkujämsä kertoi Pikkujämsän tilan tuotannosta, jossa oma roolinsa on niin polttopuun tuotannolla kuin lampailla ja emolehmillä.

muviljelyä. Kaikki liha rahtiteurastetaan ja myydään pääasiassa omassa tilakaupassa, jossa myydään myös villalankoja ja taljoja. Pakastettua lihaa on saatavilla ympäri vuoden, tuoretta syyskuusta maaliskuulle. Lisäksi myydään lihajalosteita, kuten makaraa ja savustettuja tuotteita.

Päätuotantosuuntana on polttopuun myynti, jota tehdään Haukipilke-nimellä. Emolehmät tulivat osaksi tilan tuotantoa myöhemmässä vaiheessa, ja ne täydentävät lammastaloutta esimerkiksi laidunkierrossa.

Juho Pikkujämsä kertoo, että karitsointi tapahtuu keväällä 3–4 viikon aikana maaliskuun loppupuolella, mikä ajoittuu sopivasti polttopuuntuotantoa ajatellen. Pässien valintaan kiinnitetään paljon huomiota, ja ne valitaan uuhien mukaan. Esimerkiksi joillain tilan uuhilla on kapea etuselkä, jota on pässivalinnalla pyritty parantamaan karitsoissa.

Pikkujämsän tila teurastuttaa läheisellä Kuivaniemen tilalihalla 13–14 karitsaa kerrallaan. Kuivaniemen tilaliha olikin päivän toinen vierailukohde. Kyseessä on osuuskunta. Yritys sekä ostaa teuraita että tekee rahtiteurastusta.

Pienteurastamon tuotantotilat sijaitsevat Hyryn kylässä Kuivaniemellä, ja täällä teurastetaan pääasiassa lampaista, nautoja ja poroja – uutena eläinlajina on teurastettu villasikaa, eli mangalitzaa. Poroille on suuri ulkoaitaus, jonne teuraat ajetaan yleensä päivää ennen teurastusta.

– Olemme toimineet vuodesta 1997, ja meillä on viidettä vuotta lupa lampailla, ennen sitä teurastimme kyllä karitsaa, **Ismo Takalo** kertoo.

Viisi vuotta sitten teurastettiin 850 lam-

Tässä vaiheessa vuotta uuhet on jaoteltu astutusryhmiin.

Vierailijat pääsivät maistamaan pienteurastamon tuotteita ja tutustumaan tuotantotilaan. Kuvassa Anniina Holopainen, Henri Vainio, Sini Sillanpää ja Aija Hytönen.

masta tai karitsaa, viime vuonna vain 120 – moni tila oli lopettanut lampaanpidon. Lampaiden vähentynyttä määrää on kompensoitu teurastamalla enemmän poroja.

Yritys valmistaa paljon erilaisia lihajalosteita, kuten säilykkeitä, kylmäsavutuotteita

ja makkaraita.

Vierailupäivään oli suunniteltu myös toista tilavierailua, joka peruuntui sairauspauksen takia. Osallistujat saivat sen sijaan kuulla Lampaanlihan tuotantoketjun kehittämisen -hankkeen helmikuudesta opin-

Pikkujämsän tilan emolehmät ovat rauhallisia ja Suomen ilmastoon sopivia herefordeja.

Kuivaniemen tilalihalta ostettiin myös tuliaisia kotiin. Vasemmalla Ismo Takalo.

tomatkasta Ruotsiin ja naapurimaamme lammasketjusta.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Anna Kujala

Seminaarin teemoina vastuullisuus ja kriiseistä selviytyminen

Keskiviikon seminaaripäivä oli samalla Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hankkeen loppuseminaari.

ProAgria Oulun **Vesa Nuoliojan** avausten jälkeen lammasketjun toimijat kertoivat vastuullisuusasioista omassa toiminnassaan. Lampuri **Sari Kurikka** Kurikan lammastilalta kertoi, että tavoitteena on, että mitään ei mene jätteeksi.

– Meillä menee villa pääasiassa Porin Villa ja peitteelle, ja kakkoslaadun villa puutarhavillaksi Esbaulte, Kurikka mainitsi.

Tilalla on maisemanhoitoa, johon sisältyy usean kymmenen hehtaaria arvokkaita perinnebiotooppeja, lähinnä rantoja. Kurikan lammastila on panostanut somenäkyyvyyteen, ja tilan arkea seuraa noin 6000 henkilöä.

Veljekset Rönkän **Anne Närhilä** totesi, että vastuullisuuden merkitys on laajentunut. Lihatalon toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Veljekset Rönkä on ottanut käyttöön uuden laitoksen, jonka 534 katolla olevaa aurinkopaneelia tuottavat kesällä noin 80 prosenttia laitoksen energiantarpeesta.

– Pakkauspuolella olemme saaneet positiivista palautetta Flowpack-pussista, joka vähentää pakkausmuovin määrää, Närhilä kertoi.

– Yhtiön sisällä olemme vähentäneet matkustuksesta aiheutuvia päästöjä esimerkiksi suosimalla etäkokouksia tai julkisia liikennevälineitä silloin kun se on mahdollista.

Keskon päivittäistavarakaupan vastuullisuuden kehityspäällikkö **Laura Ihanainen** kertoi lokakuun K-kylätutkimuksen tuloksista. Niissä korostuu kotimaisuus, pakkausmerkinnöissä alkuperämaa ja Hyvää Suomesta-merkki. 60 prosenttia vastaajista halusi lisää tietoa tuotantoeläinten hyvinvoinnista. 75 prosenttia vastaajista piti suomalaisen lihan syömisenä vastuullisena.

Kartoitettua vastuullisuutta

ProAgria Savon **Sari Heltelä** esitteli tiloilla tehtyjen vastuullisuuskartoitusten tuloksia. Vastuullisuuskartoitus tuli kesän 2022 Farmari-näyttelyyn, ja samaa työkalua on käytetty Lammasketju-hankkeen pilottitiloilla. Vastuullisuuskartoitus antaa pohjan keskustelulle ja tilan kehittämiselle.

Kartoituksessa on viisi osa-aluetta: ta-

Lammasketjun eri toimijat avasivat mitä vastuullisuus tarkoittaa heidän organisaatioissaan, miten he panostavat vastuullisuuteen tai miten vastuullisuutta voidaan todentaa. Yläkuvassa vasemmalla seminaaria johtanut ProAgrian Milla Alanco-Ollqvist ja Kurikan lammastilan Sari Kurikka. Alakuvassa vasemmalla Veljekset Rönkän Anne Närhilä ja oikeassa kuvassa ProAgrian Sari Heltelä.

lous, paikallisuus, sosiaalinen vastuullisuus ja eläinten hyvinvointi. Lammastilojen kartoituksessa näkyy, että lammastilat ovat vastuullisia eteenkin liittyen ympäristöön ja luonnon monimuotoisuuteen, sekä eläinten hyvinvointiin. Parantamisen varaa on lampurin hyvinvoinnissa ja taloudessa. Haasteina yrittäjän hyvinvointiin liittyen on esimerkiksi lomittajien puuttuminen sekä omasta työstä saatava palkka.

Heltelä kannusti kaikkia lampureita tekemään kunnollisen budjetin paperille. Tuotantokustannuksia ei tiedetä kaikilla tiloilla, ja talouden aktiivinen seuranta ja analysointi on harvinaista.

– Kuinka moni esimerkiksi tietää säilörehun hinnan – paljonko maksaa säilörehun megajoulet?, hän heitti osallistujille.

Lisäksi Heltelä toivoi, että kaikilla tiloilla olisi selkeät työohjeet.

– Jos jotain tapahtuu yrittäjälle, kokematonkin voi työohjeiden avulla pärjätä tilan töiden kanssa.

Seminaarissa kuultiin myös JAMK:n harjoittelija, agrologiopiskelija **Niina Koivistoa**, joka esitteli selvitystä ketjun sisäisestä viestinnästä, sekä **Urpo Heikkistä** LähiTapiolalta, joka kertoi miten vakuutuksilla voi varautua maatilan kriiseihin.

Apua kriiseistä selviytymiseen

Päivän tunteikkain hetki koettiin **Anne Mäenpään** puheenvuoron yhteydessä. Mäenpää toimii Terapiapalvelu Kapsäkissä, ja hän esitelmöi otsikolla ”Jaksaminen ja kriisitalanteen hallinta”. Hän puhui omien ajatusten säätömisestä ja myönteisestä ajattelusta, eli miten itseään voi opettaa rauhoittumaan ja olemaan läsnä, ja suoda

Jos ihminen ajattelee 10000 ajatusta päivässä, ja ajatukset liittyvät pääasiassa murehtimiseen, vatuloimiseen ja pelkäämään, on opeteltava miten ajatuksia voi hallita ja päästä myönteiseen ajatteluun. Ihmismieli pitää resetoita, deletoida ja päivittää, Anne Mäenpää totesi vertausku-

mielen levätä stressaamisen ja murheiden vatvomisen sijan.

Mäenpää kannusti läsnäolijoita kertomaan omista raskaista kokemuksistaan, jolloin eräs lampuri kertoi, kuinka hän on kokenut tilalla aiemmin tänä vuonna tapahtuneen mittavan susivahingon. Useammalla oli kyyneleet silmissä, kun lampuri kertoi miten raskaalta tuntui nähdä kuolleet ja haavoittuneet, tai pelosta jäykät lampaat.

– Meillä laidunnus on ollut se juttu, ja tuntuu, että nyt se viedään meiltä, että onko tässä enää järkeä. En vielä tiedä, mitä teemme ensi keväänä, hän kertoi.

– Koin, että suurin apu oli toisten ihmisten välittäminen. Vapaaehtoiset auttoivat aitojen kanssa ja metsästäjät valvoivat hirvitorneissa, että sain nukkua yöllä.

Vaikeissa tilanteissa oleville viljelijöille on tarjolla erimuotoista matalan kynnyksen apua. Yksi apua tarjoavista tahoista on Maaseudun tukihenkilöverkko, jonka toiminnasta kertoivat **Tiina Kukkonen** ja

Urpo Heikkinen.

Tukihenkilöverkossa on vapaaehtoisia, koulutettuja auttajia, joista moni on itse maanviljelijä. Palveluihin kuulu luottamuksellinen keskusteluapu, jota tarjotaan kasvokkain, verkossa tai puhelimitse. Verkoston Jelppi-ryhmät taas tarjoavat käytännön apua kotiin elämän solmukohdissa. Kyseessä on 2–5 vapaaehtoisen ryhmä, joka tulee tilalle avuksi 1–3 päiväksi esimerkiksi laittamaan ruokaa tai auttamaan muissa kodin töissä.

– Kun kriisi on päällä, sortuu helposti putkinäköön. Ulkopuolinen voi nähdä asiat eri lailla, ja yhdessä voidaan etsiä ratkaisuja, Heikkinen sanoi.

Maaseudun tukihenkilöverkon yhteystiedot löytyvät osoitteesta www.tukihenki.fi. Myös Suomen Mielenterveys ry tarjoaa tukipalveluita verkossa osoitteessa tukinet.net.

Suomen Lammasosuuskunnan **Anniina Holopainen** kertoi esimerkkejä muiden maiden liha-alan viestinnästä, esimerkkinä

Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hankkeen projektipäällikkö Marianne Reinikka kertoi lammastutkimuksen tuloksista. Hankeaikana on myös toteutettu useampi sidosryhmätapaaminen, joista viimeisin pidettiin seminaaria edeltävänä päivänä.

Lammasketju-hankkeen lammastutkimuksen julkaisuwebinaari on 13.12.2023 klo 14–15.30. Webinaari on avoin kaikille, ja siihen voi ilmoittautua joko yllä olevan QR-koodin kautta tai osoitteessa www.aitomaaseutu.fi/tapahtuma/lammastilatutkimus-2023-julkaisuwebinaari.

Ruotsin Svenskt Kött ja Kanadan Canadian Beef. Suomessa toimii Lihatieotus Ruokatieoton alla, mutta Lihatieotuksen työtä on rajoittanut resurssipula. Liha-alan viestinnässä lammasta voisi käyttää lippulaivana, Holopainen ehdotti.

Päivän viimeinen puheenvuoro oli JAMK:n **Marianne Reinikalla**, joka esitteli Lammasketju-hankkeen toiminnan tuloksia. Hankkeen sisällä on muun muassa toteutettu lammastutkimus, josta on erillinen juttu seuraavalla aukeamalla.

Seminaarin osana toteutettiin myös niin sanottu Learning cafe, joissa pienryhmissä paneuduttiin materiaaleihin lammasketjun kehittämiseksi.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Anna Kujala

Kotimaisen lammastuotannon tilaa selvitettiin tutkimuksella

Lammastilatutkimus 2023 toteutettiin osana Lampaanlihan tuotantoketjun kehittämisen -hankkeen toimintaa. Edellinen vastaava tutkimus toteutettiin vuonna 2002. Kahdesakymmenessä vuodessa sekä maatalouden että lammastalouden toimintaympäristö on muuttunut paljon. Nyt toteutettu tutkimus tarjoaa tietoa kotimaisen lammastalouden nykytilasta ja tulevaisuuden suunnitelmista. Kysely toteutettiin sähköisenä Webropol-kyselynä maaliskuussa 2023. Kyselylinkkiä jaettiin hankkeen verkkosivuilla ja some-kanavissa, sekä ProAgrian, Suomen Lammassosuuskunnan ja Suomen Lammasyhdistyksen kanavissa. Vastauksia kyselyyn saatiin yhteensä 173 kappaletta. Vastauksia tuli ympäri Suomen ja erilaisista tilakokoluokista.

Kysely oli varsin laaja sisältäen 58 lammastaloutta koskevaa kysymystä. Tässä artikkelissa esitetään joitain nostoja tutkimuksen tuloksista. Varsinainen tutkimusraportti tulee saataville Lampaanlihan tuotantoketjun kehittämisen -hankkeen verkkosivuille (www.aitomaaseutu.fi/lam-masketju) loppuvuoden 2023 aikana.

Lammastuotannon tulevaisuus

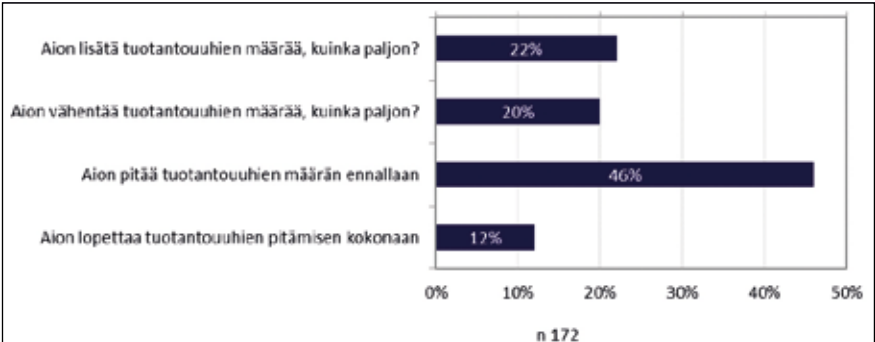
Tutkimuksen mukaan tyypillinen suomalainen lammastila on pinta-alaltaan 20–50 hehtaaria, tuotantouuhia on 50–100 kappaletta, tilalla on harjoitettu lammastaloutta yli 10 vuotta ja lampurilla on vähintään toisen asteen ammatillinen koulutus. Usein lammastilan liikevaihto on melko pieni, ja lammastalous muodostaa vain osan tilan liikevaihdosta.

Seuraavan viiden vuoden aikana reilu kolmannes vastaajista aikoo jatkaa tilansa toimintaa ennallaan. Noin neljännes vastaajista aikoo laajentaa tuotantoa ja noin neljännes aikoo supistaa tuotantoa. 9 prosenttia vastaajista aikoo lopettaa tuotannon kokonaan ja pieni osa vastaajista aikoo vaihtaa tuotantosuuntaa, tai lähteä tilan ulkopuolelle töihin. Tuotannon laajentajia on kaikissa tilakokoluokissa, samoin supistajia. Kokonaan tuotannon lopettavia on eniten pienissä alle 20 uuhien tilakokoluokassa, sekä 50–99 uuhien tilakokoluokassa.

Seuraavan viiden vuoden aikana vajaa puolet vastaajista aikoo pitää tilansa tuotantouuhimäärän ennallaan. Vajaa neljännes aikoo lisätä ja viidennes vähentää tuotantouuhien määrää. 12 prosenttia vastaajista aikoo lopettaa tuotantouuhien pidon kokonaan. Tuotantouuhien määrää lisääviä on eniten alle 20 uuhien, 20–49 uuhien ja 50–99 uuhien tilakokoluokissa. Vähentäjiä on eniten 100–150 uuhien tilakokoluokassa. Suurimmat syyt tuotantouuhien määrän vähentämiseen, tai tuotantouuhien pidon

Kuva 1. Muutokset tutkimukseen vastanneiden tilan toiminnassa seuraavan viiden vuoden aikana.

Kuva 2. Muutokset tutkimukseen vastanneiden tuotantouuhimäärissä seuraavan viiden vuoden aikana

loppettamiseen, ovat tuotannon heikko kannattavuus, tukipolitiikan ja markkinoiden epävarmuus, sekä suuri työmäärä. Myös eläköityminen ja terveydelliset syyt vaikuttavat uuhien pidon lopettamiseen tai tuotantouuhien määrän vähentämiseen.

Tutkimukseen vastanneiden yleisimmät kehittämis- ja investointitarpeet liittyivät työtä helpottaviin investointeihin, eläinaineksen parantamiseen ja olemassa olevien tuotantorakennusten peruskorjaukseen.

Investointitarpeita liittyi myös lisäpellon hankintaan, uuden tuotantorakennuksen rakentamiseen, tuotantoon liittyvien koneiden ja laitteiden parantamiseen, petoaitoihin, aurinkoenergiaan ja työvoimaan sekä yleisesti toiminnan laajentamiseen.

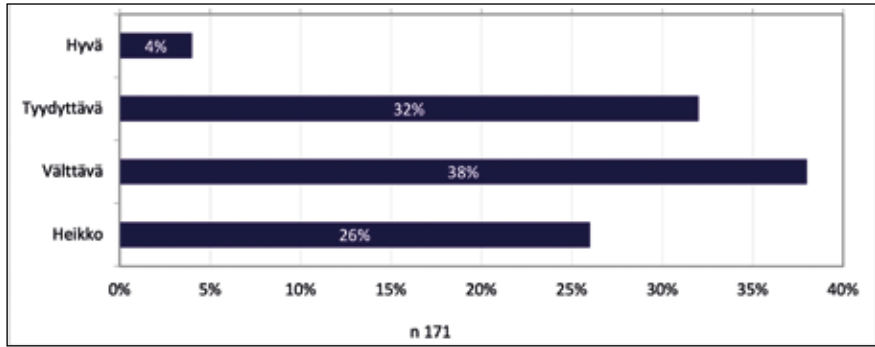
Vastaajat kokivat, että tuotannon laajentamista jarruttavat eniten tulevaisuuden tukipolitiikan epävarmuus ja työmäärän

kasvu. Myös lisätilan tarve, lisäpellon saatavuus, tuotantoon sitoutuva pääoma ja rahoituksen saatavuus koettiin tuotannon laajentamista jarruttaviksi haasteiksi.

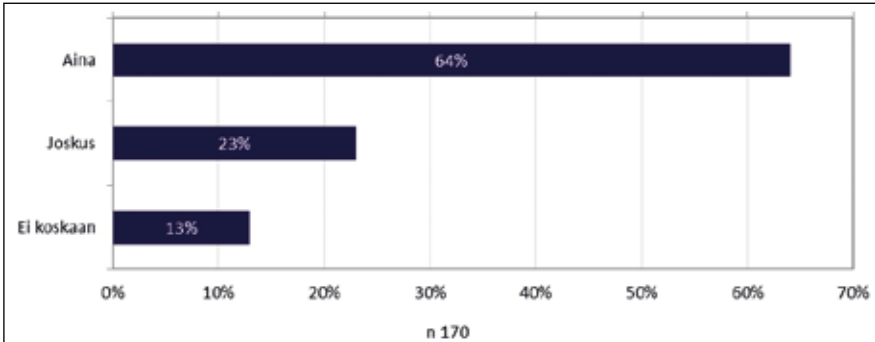
Kannattavuus koetaan melko heikoksi

Vain pieni osa vastaajista piti lammastalouden kannattavuutta hyvänä, useimmiten kannattavuus koettiin välttäväksi tai korkeintaan tyydyttäväksi. Peräti neljännes tutkimukseen osallistuneista koki lammastalouden kannattavuuden heikoksi. Tuloksissa ei ollut suurta vaihtelua tilakokoluokien välillä. Aiempaan kahdenkymmenen vuoden takaiseen kyselyyn verrattuna arviot ovat kuitenkin hieman parantuneet tämänhetkisen yleisen taloustilanteen haasteista huolimatta.

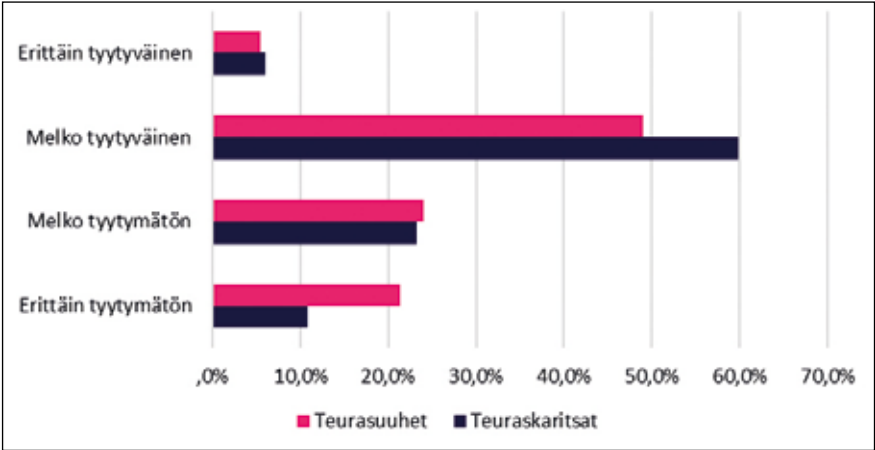
Reilusti yli puolet vastaajista piti tär-

Kuva 3: Tutkimukseen vastanneiden kokemus lammastalouden kannattavuudesta

Kuva 4. Tutkimukseen vastanneiden karitsoiden punnitsemiskäytännöt ennen teuraaksi laittoa

Kuva 5: Kyselyyn vastanneiden tyytyväisyys teuraista saatuihin hintoihin.

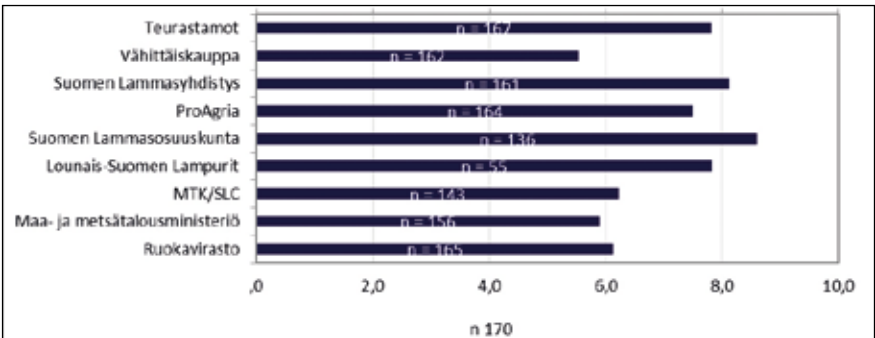
keimpinä tilan kannattavuuteen positiivisesti vaikuttavina tekijöinä tuotteesta saatavan hinnan korotusta ja kustannusten alentamista. Myös eläinaineksen jalostamisen, villan hyödyntämisen, suoramyynnin, eläinmäärän ja tuotannon lisäyksen, tuotannon monipuolistamisen ja tuottajaorganisaatioon järjestäytymisen koettiin olevan kannattavuuteen positiivisesti vaikuttavia tekijöitä.

Lammasalan suurimpia ongelmia ovat vastaajien mielestä tuotannon vähentämisen tai lopettamisen syiden lisäksi markkinointiin ja markkinointiin liittyvät haasteet, alan pienuus, kausiluontoisuus ja Suomen petotilanne ja sen aiheuttamat vaikutukset tuotantoon. Myös 20 vuotta sitten tehdysä tutkimuksessa yksi suurimpia lammastalouden ongelmia oli heikko kannattavuus,

joten siltä osin asiat eivät ole paljon muuttuneet, vaikka kannattavuus koettiinkin tässä tutkimuksessa aiempaa paremmaksi.

Punnitusaktiivisuus ja tyytyväisyys teurashintoihin kasvaneet

Lähes kaikki vastaajat olivat myyneet teuraskaritsaita viimeisen vuoden aikana. Suurin osa vastaajista punnitsee karitsaita ennen teuraaksi laittoa vähintäänkin joskus, ja reilusti yli puolet aina. 13 prosenttia vastaajista ei punnitse karitsaita koskaan ennen teuraaksi laittoa. Karitsoiden punnitusaktiivisuus lisääntyy tuotantouuhimäärän kasvaessa. Alle 50 tuotantouuhien tilakokoluokissa oli eniten vastaajia, jotka eivät koskaan punnitse karitsaitaan ennen teuraaksi laittoa.

Kuva 6. Tutkimukseen vastanneiden kouluarvosanat lammasalan toimijoille

Neljänneksellä vastaajista oli käytössään digitaalinen punnitusjärjestelmä. Noin viidennes vastaajista suunnittelee digitaalisen punnitusjärjestelmän käyttöönottoa. Yleisimmin suunnitelmissa on hankkia digitaalinen vaaka, osa harkitsee myös e-merkkien käyttöönottoa. Reilu puolet vastaajista ei aio ottaa käyttöön digitaalista punnitusjärjestelmää. Yleisin syy tähän oli järjestelmien kalliiksi mielletty hinta ja myös pieni tilakoko. Keskimäärin tutkimukseen osallistuneet tavoittelevat noin 21 kilogramman teuraspainoa. Tavoitepainot ovat nousseet 20 vuoden takaisesta tutkimuksesta parilla kilolla ja punnitusaktiivisuus on lisääntynyt huomattavasti.

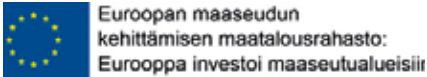
Suurin osa vastaajista koki, että heillä ei ole ollut haasteita teuraiden markkinoinnissa. Suurin osa vastaajista oli myös melko tyytyväisiä teuraista saamiinsa hintoihin. Reilulla puolella tutkimukseen osallistuneista ei ollut haasteita teurasruhojen laadun kanssa. Noin kolmanneksella oli haasteena liian pienet ruhot ja alle viidenneksellä heikko lihakuusluokka tai ruhojen rasvaisuus. Tyytyväisyys teuraista saatuihin hintoihin on lisääntynyt 20 vuoden takaisesta.

Lammasalan omat edunvalvontapalvelut saivat kiitosta

Vastaajilta kysyttiin lisäksi, miten eri lammasalan palveluiden tarjoajat tai muut lammasalaan liittyvät toimijat ovat vastaajien mielestä onnistuneet lammasasioiden hoidossa ja Suomen lammastalouden eteen tehdyssä työssä. Parhaan arvosanan vastaajilta sai Suomen Lammassosuuskunta, jonka toimintaan oltiin hyvin tyytyväisiä. Seuraavaksi parhaan arvosanat saivat Suomen Lammasyhdistys, Lounais-Suomen Lampurit, teurastamot ja ProAgria. Heikoimmat arvosanat lampureilta saivat MTK/SLC, Ruokavirasto, Maa- ja metsätalousministeriö ja vähittäiskauppa.

KIRJOITTAJA
Marianne Reinikka,
projektipäällikkö, Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke,
Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke on Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallinnoima ja ProAgria Etelä-Pohjanmaan ja Suomen Lammasyhdistyksen osatoteuttama, Euroopan unionin maaseudun kehittämisen maatalousrahaston rahoittama hanke.

Kerpputalkoista tuotekuviin - Suur-Savon lampurit 40 vuotta

Suur-Savon lampurit ry on yksi Suomessa toimivista lammaskerhoista ja juhlii tänä vuonna pyöreitä vuosia. Rekisteriin kerho on merkitty vuonna 1984, mutta se sai alkunsa Juvalla jo vuonna 1982, joten juhluvuoden viettäminen näiden etappien välissä vuonna 2023 oli tarkoin harkittua.

Perustamiskokouksessa Inkilänhovin salissa 25.5.1982 oli läsnä 11 alan pioneeria Juvalta ja lähikunnista. Lammaskerho perustettiin tarpeeseen, sillä alueella oli muutamia lammasalasta kiinnostuneita tilallisia, mutta vain vähän keinoja päästä lammastalouden kehittämisessä alkuun.

1970–1980-lukujen taitteessa lammastalous oli lähdössä liikkeelle hienoiselta takamatkalta verrattuna suurempiin maatalouden sektoreihin. 1950-luvulle saakkahan lampaista oli pidetty useimmissa maataloissa kotitarvetta silmällä pitäen, eikä lampaanliha ollut varsinainen myyntituote. Kiihtyvä maatapako synnytti kuluttajakuntaa kaupunkeihin, mutta näiden löytäminen ja tuotannon ja markkinoiden rakentaminen vaati toimenpiteitä.

Aloitavalla yhdistyksellä riittikin työsarkaa, sillä käytännössä koko ketju eteläsuomalaiselta tilalta teurastamon kautta ruokapöytään oli rakennettava tyhjältä. Ensimmäisinä vuosina yhdistyksen agendalla oli lampaankasvatukseen liittyvän tiedon lisääminen, oman lammassuon hankkiminen Etelä-Savoon, teurastamoyhteistyön kehittäminen ja lampureiden saaminen maatalouslomistusten piiriin. Myös maaseutukeskuksen kanssa ryhdyttiin yhteistyöhön. Näiden toimenpiteiden avulla lampaan pitämisestä nytkähdettiin jo askel kohti lammastaloutta.

Kerhon ensimmäisistä pioneereista erityisesti puheenjohtaja, Inkilänhovin emäntä **Anna Talvela** ja sihteeri **Pentti Becker** laittoivat itsensä likoon. He kääntyivät poliitikkojen ja maaherrojen puoleen, tarvittaessa matkustivat Helsinkiin ja veivät asioita niin korkealle taholle, kuin tarve vaati asioiden, kuten oman suon joukkamiseksi.

Alkuvuosina kerhon varsinaista jäsenistölle suunnattua toimintaa olivat erilaiset kokoukset, tupaillat, retkipäivät ja matkat, sillä tiedon tarve oli suuri. Suureneva tilakoko asetti uusia vaatimuksia lampaiden ruokinnan, karitointien ja talouden suun-

Juhluvuotta juhlistettiin Putkisalon kartanossa. Tilaisuudessa palkittiin kunniakirjojen kerhon pitkäaikaisia toimijoita. Palkitut vasemmalta oikealle, takarivissä Pekka Kolehmainen, Anniina Holopainen, Severi Hirvonen, Annamari Lintunen ja Simo Havia ja eturivissä Sari Heltelä, Johanna Hirvonen ja Susanna Nuutinen.

nitteluun. Kerholla oli myös yhteisiä kiennäis- tai matolääketilauksia ja vuokratavana lampaanhoidossa käytettäviä työvälineitä, kuten keritsinkone ja ränni. Yhdistyksen nimissä tehtiin yhteisiä markkina- ja messumatkoja ja käytiin maistattamassa karitsanlihatuotteita marketeissa. Jäsenten kesken pidettiin myös kerpputalkoita, sillä kerppuja pidettiin 1980-luvulla edelleen hyvänä ravinnon lähteenä lampaille ja niitä tehtiin kerholaisten kanssa talkoilla.

Alusta saakka lampurit myös keräsivät toimintaansa varten varoja ja hyvänä rahasaampona olivat vuodesta 1985 lähtien järjestetyt ”Lampaan polska” -kesä tapahtumat

Juvalla, jossa lampurit myivät ”lampurilaisia” eli lammassauhelihapihviläitä täytettyjä hampurilaisia. Kesä tapahtuma hiipui hiljalleen, mutta vielä vuonna 1997 lampurit olivat mukana järjestelyissä.

Hiljaiselosta uuteen nousuun

Hiipumista tapahtui muillakin osa-alueilla. EU-ajan alku vuodesta 1995 eteenpäin aiheutti epävarmuutta lampureissa. Se heijastui lammastilojen tilanteeseen ja näkyi kerhon toiminnassa. Ne tilalliset, jotka jatkoivat tuotantoa EU-siirtymän jälkeen, eivät ehkä jaksaneet osallistua aktiivisesti

”Elonkorjuuetkot” Soinilanmäen lammastilalla.

Kerho osallistui ”Elonkorjuuetkoille” Savonlinnassa, Soinilanmäen lammastilalla. Tilapäivää oli toteuttamassa useita eri toimijoita ja ohjelmaa oli lampaiden paimennuksesta kerintänäytökseen. Suur-Savon lampurit maistattivat tomaattikastiketta ja jauhelihaa, värjäisivät lankoja ja myivät erilaisia lammastuotteita.

yhdistyksen kokouksiin ja tapahtumiin.

Suur-Savon lampureilla alkoivat hiljaiselon vuodet ja uusi, virkeämpi aika koiti uuden vuosituhatvuoden puolella, vuonna 2007. Tähän vaikutti se, että EU:n mukanaan tuomat pahimmat pelot eivät toteutuneetkaan. Lampaanlihan hinnan putoamista kompensoi alkuperäisroduista ja perinnebiotooppien hoidosta maksetut palkkiot ja uutta toimeliaisuutta oli viriämässä lammastalouden saralla eteläisen Savon alueella. Jälleen oli aika kokoontua Inkilänhovin saliin, jossa kerho heräteltiin ruususen unestaan ja tuosta vuodesta alkaen kerho on mennä porskuttanut eteenpäin tosin ajoittaisesta osanottajapulasta kärsien, kuten useat muutkin yhdistykset.

Alkuvuosien jäsenmäärät ovat tulleet hieman alaspäin seitsemästä kymmenestä

ja asettuneet nykyiseen viidenkymmenen tuntumaan samaan aikaan, kun maantieteellinen reviiri on laajentunut kattamaan lähes koko Etelä-Savon alueen. Jäsenlampureita on Pertunmaalta Simpeleelle ulottuvalla vyöhykkeellä.

2020-luvulla kaksi kertaa vuodessa järjestettävät teemalliset yleiskokoukset kokoavat edelleen väkeä laajan alueen eri puolilta yhteen, mutta muutoin yhteydenpito on paljolti siirtynyt FB- ja Whatsapp-ryhmiin.

Kerholla on myös edelleen vuokrattavia laitteita, muun muassa lampaiden sorkanhoitoteline ja uusimpana hankintana sähkökäyttöinen karstamyly, jolla pienimuotoisen villan jatkojalostaminen on tilastollisesti mahdollista.

Mukaan ovat tulleet myös myyntituotteet. Ensimmäiset tuotteet olivat langat ja

kansiot, myöhemmin elintarvikkeet, kuten maksapatee ja lammassauhelihalle soveltuva tomaattikastike. Näiden kehittäminen on tehty yhdessä ProAgrian Unelma-kauppahankkeen kanssa. Pari vuotta sitten teetettiin myös yhteisiä markkinointimateriaaleja tilaamalla ammattivalokuvaajilta tuotekuvia sekä villa- että lihatuotteista.

Nykyisin näkyvimpänä Suur-Savon lampureiden toimintamuotona on Juvalla sijaitsevan ja Juvan kunnan omistaman Partoin perintötilan perinnebiotooppien hoito laiduntavien lampaiden avulla. Suur-Savon lampurit ovat vastanneet alueen laidunnuksesta jäsenlampureidensa avulla jo vuodesta 2010. Sopimus alueen hoitamisesta on tehty paikallisen ELY-keskuksen kanssa.

Vertaistukea ja yhdessäoloa

Kuluneet 40 vuotta ovat muokanneet maataloutta ja lammastaloutta sen mukana. Itse asiassa Suur-Savon lampureiden historiaan on kirjoitettu nykylammastalouden kehityskertomus alkaen haparoivista ensi askelista alan kehittämiseksi ja päätyen tämän päivän tilanteeseen, jossa lammastalous on vakiinnuttanut paikkansa yhtenä maatalouden sektorina. Ala on marginaalinen, mutta myös heterogeeninen. On uusia yhteenliittymiä, kuten Suomen Lammassosiuksunta, mutta myös selkeää pyrkimystä oman tilan brändäykseen, jonka avulla tuotteita myydään ja tarinaa kerrotaan.

Myös yhdistys on kulkenut pitkän matkan alun kerpputalkoista päätyen yhteisiin tuotekuviin. Edelleen suuri osa jäsenistöstä on itsenäisiä ammatinharjoittajia, jotka kasvattavat lampaista ja tuottavat myyntiin erilaisia lammastuotteita, laiduntavat eläimillään maisemanhoitokohteita tai myyvät jalostuseläimiä ja katraita on kaikissa kokoluokissa satojen uuhien tiloista muutaman lampaan harrastekatraisiin. Maaseudun muutoksesta kertoo kuitenkin myös se, ettei kaikilla jäsenillä ole enää omia lampaista, vaan he vastaavat markkinoiden kysyntään kehittämällä lampaan ympärille linkittyvää yritystoimintaa. Ihan kaikki ei ole kuitenkaan muuttunut ja yksi yhdistyksen tärkeimmistä tehtävistä on edelleen ennallaan: se kokoaa alueen lampurit yhteen tarjoten paitsi vertaistukea, myös hylvää yhdessäoloa!

KIRJOITTAJA **Kirsi Vertainen**
KUVAAJAT **Annamari Lintunen**
ja **Heli Ahonen**

Talven juhliin – isolle tai pienelle porukalle!

Prässättyä ylikypsää karitsaa, voikastike, metsäsieni-ohrattoa, karamellisoitua palsternakkaa

Herkullinen pääruoka prässätystä, ylikypsästä karitsasta on keittiömes-tarin **Joni Kärjen** käsialaa. Reseptin liharaaka-aineena on karitsanlapaa, mutta siihen sopii myös joku muu luul-linen ruhonosa kotimaisesta karitsas-ta. Liha valmistetaan jo edellisenä päi-vänä. Myös ohraton ja palsternakat voi esivalmistella, jotta ruokien viimeistely ennen tarjoilua käy ripeästi.

Resepti on osa Lampaanlihan tuotan-toketjun kehittäminen-hankkeen ma-teriaaleja, ja löydät sen PDF-muodossa hankkeen materiaalipankista, www.lammasyhdistys.fi/materiaali-pankki. Katso myös Suomen Lammas-yhdistyksen YouTube-kanavalta miten Joni valmistaa tämän ruoan. Video toteu-tettiin yhteistyönä Isokummun lammas-tilan ja Ravintola Pikkuveljen kanssa.

Ylikypsää karitsanlapaa prässättyinä

(noin 6–8 hengelle)

- 2 kg luullista karitsan lapaa
- 2 kpl iso sipuli
- 5 kpl valkosipulinkynttä
- 30 g tuoretta timjamia
- 30 g tuoretta rosmariinia
- 2 litraa kanalientä
- 2 rkl suolaa
- 2 rkl kokonaisia mustapippureita

- Laita karitsanlapa, pilkotut sipulit, yrtit ja mausteet uunivuokaan.
- Peitä vuoka kannella tai foliolla ja kypsennä uunissa 120 asteessa 8 tuntia.
- Revi kypsä karitsanliha vuokaan ja li-sää päälle hieman haudutuslientä.
- Siivilöi haudutusliemi liinan läpi ja keitä puoleen (ylimääräisen liemen voi pakastaa).
- Laita vuoassa olevan lihan pinnalle leivinpaperi ja painoa päälle.
- Laita vuoka kylmään yön yli.
- Kumoa prässätty karitsa leikkuulau-dalle ja leikkaa noin 160 gramman annospaloja.
- Laita karitsanpalat uunipellille, lisää nokare voita päälle ja kuumenna uu-nissa 180 asteessa 12 minuuttia juuri ennen tarjoilua.

Voikastike

- 2 dl karitsan paistolientä
- 4 kpl kananmunan keltuaista
- 0,25 dl valkoviiniä
- 0,25 dl hunaja-omenaetikkaa

- 200 g voita
- 30 g tuoretta rakuunaa

- Sulata voi erillisessä kupissa.
- Lisää kattilaan karitsan paistoliemi, keltuaiset, etikka ja valkoviini.
- Kypsennä miedolla lämmöllä koko ajan sekoittaen kunnes kastike pak-sunee.
- Vatkaa sulatettu voi sekaan ohuena nauhana.
- Hienonna rakuuna ja lisää kastikkeen joukkoon.

Metsäsieni-ohratto

- 300g kokonaisia ohrasuurimoita
- 1 litra kanalientä
- 1 kpl sipuli
- 2 kpl valkosipulinkynttä
- 3 dl valkoviiniä
- 100 g sieniä esim. suppilovahveroita
- viimeistelyyn/lämmitykseen:
- 3 dl kermaa
- 100 g parmesaania raastettuna

- Pilko sipuli ja valkosipuli pieneksi.
- Kuullota sipuleita kattilassa.
- Lisää ohrasuurimot ja sekoita hetki.
- Lisää valkoviini ja haihduta.
- Lisää kanaliemi osissa koko ajan se-koittaen.
- Valmis ohrattopohja on hieman juok-sevaa ja suurimoissa on purutuntu-maa.
- Kaada rasiaan ja jäähdytä.
- Viimeistelyssä lisää ohratto ja kerma kattilaan ja kypsennä loppuun.

- Pilko ja paista sienet.
- Lisää ohrattoon parmesaani, sienet ja tarkista suola.
- Valmiin ohraton tulisi olla löysähkö puuro ja ryyneissä hieman purutuntu-maa, jos ohratto on liian paksua lisää kermaa tai kanalientä.

Karamellisoitu palsternakka ja palsternakkasipsejä

- 400 g palsternakka
- 40 g hunajaa
- 0,5 dl ruokaöljyä
- 20 g rosmariini
- suolaa maun mukaan
- viimeistelyyn:
- hunajaa
- voita

- Pese palsternakat hyvin ja kuori ne.
- Ota kuoret talteen sipsejä varten.
- Leikkaa palsternakat pitkittäin 4 osaan ja laita ne uunipellille.
- Mausta palsternakat suolalla, hunajal-la ja rosmariinilla.
- Paahda uunissa 190 asteessa 20 mi-nuuttia ja jäähdytä.
- Viimeistelyssä lisää palsternakkoihin voita ja hunajaa
- Kuumenna uunissa 180 asteessa 8 minuuttia.
- Kuivaa palsternakan kuoret hyvin ja laita öljy kuumenemaan kattilaan 180 asteeseen.
- Friteeraa kuoret rapeaksi, nosta pa-perin päälle ja mausta suolalla.

Den smakliga huvudrätten av pressat, långbakat lamm är planerad av köks-mästare **Joni Kärki**. I receptet används lammfog, men det går utmärkt med någon annan styckningsdetalj av inhemskt lamm. Köttet förbereds föregående dag. Också kornrisotton och palsternackorna kan långt förberedas i god tid, så färdigställan-det går snabbt när det är dags att äta. Receptet är en del av Lampaanlihan tuo-tantoketjun kehittäminen-projektets mate-rial, och du hittar det i PDF-format i projek-tets materialbank, www.lammasyhdistys.fi/materiaalipankki. På Finlands Färförenings YouTube-kanal finns också en video på hur Joni tillreder maten. Videon förverkligades i samarbete med Isokummun lammastila och Ravintola Pikkuveli.

Pressat, långbakat lamm smörsås, kornrisotto med skogssvamp, karamelliserad palsternacka

Långbakad, pressad lammfog

(för 6–8 personer)

- 2 kg lammfog med ben
- 2 st stora lökar
- 5 st vitlöksklyftor
- 30 g färsk timjam
- 30 g färsk rosmarin
- 2 liter kycklingbuljong
- 2 msk salt
- 2 msk hela svartpeppar

- Lägg lammbogen, de kluvna lökarna, örterna och kryddorna i en ugnform.
- Täck över formen med ett lock eller med folie och stek i ugnen 8 timmar i 120 grader.
- Riv det mogna lammköttet i en form och häll över litet av stekspadet.
- Sila stekspaden genom en duk och koka tills mängden halverats (över-lopps stekspad kan frysas ner).
- Täck över det rivna lammköttet med ett bakplåtspapper och sätt en tyngd på. Ställ formen i kylan över natten.
- Stjälp upp det pressade lammköttet på ett skärbräde och skär upp cirka 160 grams portionsbitar.
- Lägg köttbitarna på en ugnsplåt, sätt en klick smör ovanpå och värn i ug-nen i 180 grader i 12 minuter precis före servering.

Smörsås

- 2 dl stekspad av lamm
- 4 st äggulor
- 0,25 dl vitvin

- 0,25 dl honungs-äppelvinäger
 - 200 g smör
 - 30 g färsk dragon
- Smält smöret i en skild kopp.
 - Lägg stekspadet, äggulorna, vinägern och vitvinet i en kastrull.
 - Sjud på svag värme under omrörning tills såsen tjocknar.
 - Vispa ner det smälta smöret i en tunn stril.
 - Tillsätt finhackad dragon.

Kornrisotto med skogssvamp

- 300 g hela korngryn
- 1 liter kycklingbuljong
- 1 st lök
- 2 st vitlöksklyftor
- 3 dl vitvin
- 100 g skogssvamp, t.ex. trattkantareller
- 3 dl grädde
- 100 g riven parmesan

- Finhacka löken och vitlöken.
- Stek löken och vitlöken i en kastrull.
- Lägg i korngrynen och blanda om en stund.
- Tillsätt vitvin och låt det avdunsta.
- Tillsätt kycklingbuljong i omgångar under konstant omrörning.
- Den färdiga kornrisottobasen är lite lös och grynén har tuggmotstånd.
- Häll över i en ask och ställ svalt.
- Vid färdigställandet häll kornrisotton och grädde i en kastrull och låt mogna.
- Finfördela och stek svampen.
- Tillsätt den stekta svampen och par-

- mesanosten i kornrisotton. Smaka av, salta vid behov.
- Den färdiga kornrisotton torde till konsistensen vara en lite lös gröt och korngrynen ha tuggmotstånd. Om kornrisotton är för tjock, häll i mera grädde eller kycklingbuljong.

Karamelliserad palsternacka och palsternackschips

- 400 g palsternacka
- 40 g honung
- 0,5 dl matolja
- 20 g rosmarin
- salt
- honung
- smör

- Tvätta palsternackorna noga och skala dem.
- Ta tillvara skalen för chipsen.
- Skär palsternackorna på längden i 4 delar och lägg dem på en ugnsplåt.
- Smaksätt med salt, honung och ros-marin.
- Stek i ugnen 190 grader 20 minuter och låt svalna.
- Vid färdigställandet sätt smör och honung på palsternackorna.
- Värn i ugnen 180 grader 8 minuter.
- Torka palsternackornas skal ordent-ligt och värn olja i en kastrull till 180 grader.
- Friteras skalen tills de är knapriga, lägg dem sedan på ett papper, salta.

Villarakkaus on jaettua

”Me ollaan innostuneita villasta” ja ”Meillä on käynnissä tosi ihana hanke”, näin kerromme kollegoille, tuttaville ja opiskelijoille VillalInno-hankkeesta, joka käynnistyi kesällä 2023 Lapin yliopistossa. Hankkeen aluksi olemme hivuttautuneet käsityöpiireihin ja huomanneet, että niin sanottu villarakkaus on jaettua.

Suunnittelemme villatuotteita ja villaan liittyviä palveluita yrityselämän tueksi. Aiomme myös elvyttää ja uudistaa käsityöperinteitä nykypäivän tarpeisiin, esimerkiksi maatalo-, kulttuuri- ja käsityömatkailuun. Aluksi olemme tutustuneet käsityöryttäjien tuotteisiin ja lammastilojen toimintaan. Teemme myös itse käsityötä, kuten kasviväriä villalankaan, jolla kirjomme mustalle villaverkalle peittokirjontaperinteen hengessä.

Korona-aika sai villakäsityön trendaamaan, kun ihmisillä oli aikaa olla kotona. Käsityöharrastukset näkyivät villan kysynnän kasvuna. Nyt on kuitenkin palattu kiireisempään elämäntapaan, ja lampurit ovat kertoneet meille haasteistaan, kun energiakriisi on nostanut kustannuksia ja villaa ostetaan vähemmän kuin korona-aikana. Samalla tuntuu harmilliselta, että osa villasta päätyy edelleen sekajätteeksi.

Nyt on kuitenkin palattu kiireisempään elämäntapaan, ja lampurit ovat kertoneet meille haasteistaan, kun energiakriisi on nostanut kustannuksia ja villaa ostetaan vähemmän kuin korona-aikana.

VillalInno-hankkeen tuotekehitys tähtää kestävään kehitykseen. Tavoitteena on pitkän aikavälin vaikutukset käsityö- ja matkailuun ja välillisesti myös lammastiloille siten, että kotimaisen villan lisääntyvä käyttö tuo myös lisätuloja. Huomioimme hankkeessa ainakin kulttuurisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyys näkökulmia.

Jo hankkeen alkumetreillä herkistymme villamateriaaleille ja kasviväriä villan sävyille. Suomalaisen kehräämisen langat ja värjäämisten villojen kirjat ihastuttavat. Samalla aiemmin hankitut villasekoitelangat ja merinokerät tuntuvat nyt oman kaapin perällä tyydyttäviltä. Omat asenteet muuttuivat jo hankkeen myötä,

Maria Huhmarniemi.

Minna Kovero.

mutta laajempi käänne suomalaisen villan käytössä vaati paljon: innovaatioita, investointeja, verkostoja, business-to-business yhteistyötä sekä yhteiskunnallista keskustelua, jossa vahvistetaan kestävä kehityksen edellyttämää arvopohjaa ja tiedostamista.

Suomalaisen villan käyttö tukee maaseudun elinvoimaa sekä niittyjen ja hakamien luonnon monimuotoisuutta, kun taas maapallon toiselta puolelta voidaan tuoda Suomeen villaa, jonka tuotantoon liittyy maaperän eroosiota ja lampaiden kyseenalaista kohtelua. Suomalaisen villan käytön edistämiseen on monta hyvää syytä.

VillalInno on Euroopan unionin osarahoittama hanke. Tuen on myöntänyt Lapin liitto. Hanketta voi seurata Instagramissa ja Facebookissa.

Maria Huhmarniemi
ja Minna Kovero

Villakäsityöperinnettä uudistamassa

VillalInno on Lapin yliopisto hanke, jonka tavoitteena on uudistaa villakäsityöperinteitä vuosina 2023–2026 Lapissa. Hankkeen taustalla on lisääntynyt kiinnostunut villaan, villalankaan ja villakäsityöihin sekä tietoisuus lampaiden laidun- tamisen merkityksestä luonnon monimuotoisuuteen ja kulttuuri- maisemaan.

Hankkeeseen sisältyy useita osakokonaisuuksia, joissa järjestetään työpajoja, tuote- ja palvelumuotoiluprosesseja, benchmarking-matka Norjaan sekä viestintää ja tiedottamista. Osa toiminnasta keskittyy villakäsityöperinteiden elvyttämiseen ja uudistamiseen.

Käsityöperinteet ovat arvokasta kulttuuriperintöä: taitoja, tietoja ja tapoja, joiden jatkuvuus nyt ja tulevaisuudessa ei ole itsestään selvää. Osa kulttuuriperinteestä on alueellisesti omaleimaista ja osa liittyy luonnonympäristöön, esimerkiksi eräkulttuurisina tapoina ja käsityömateriaalin keräämiseen liittyvänä luonnontuntemuksena. Kulttuuriperintö on arvokasta: siihen liittyy sekä itseisarvoa että välinearvoa esimerkiksi alueiden omaleimaisuudesta syntyvänä vetovoimana. Vahvat kulttuuri-identiteetit ja ylpeys oman suvun, kylän, alueen tai kansan kulttuurista rakentuvat elävän ja rikkaan kulttuuriperinnön perustalle. Ne puolestaan antavat eväitä niin hyvinvointiin kuin maailmankansalaisuuteen ja kiinnostukseen muita kulttuureja kohtaan.

Aineetonta kulttuuriperintöä – kuten käsityötaitoja – ei voida säilyttää museoissa: se on elävää ja jatkuvasti muuttuvaa. Käsityöperinteiden elvyttäminen ja uudistaminen edellyttää sitä, että perinteiset materiaalit ja menetelmät sopeutetaan nyky-yhteiskunnan tarpeisiin ja olosuhteisiin. Nykyään ihmisten ei esimerkiksi tarvitse valmistaa vaatteitaan itse, mutta käsityön tekeminen voi tuoda heidän elämäänsä iloa, kauneutta ja yhteisöllisyyttä. Perinnekäsityön kautta nykyihmiset voivat tuntea yhteyttä juuriinsa, esimerkiksi esivanhempiinsa, heidän kulttuuriinsa tai heidän kotiseutuihin.

Käsityön tekemiseen ja käsin tehtyihin tuotteisiin liittyy myös esteettisiä ja hengellisiä merkityksiä. Ihmiset saattavat kutoa surunsa sukiksi, hiljentyä rituaalitekstiiliin valmistamiseen tai nauttia käsityön kos-

kettamisesta moniaistisesti. Monet kokevat juuri villan elähdyttäväksi, kun siihen liittyy tuntoaistina lämpö, tuoksuna lammaskuumeena pinnat ja värisävyt, mielikuva ja juurevuus ja ekologinen kestävyys.

Matkailualan yrityksissä tuotetaan matkailupalveluja, joissa kulttuuriselle elvyttämiselle voi olla tarvetta, kun matkailijat haluavat tutustua matkakohteensa kulttuuriin ja perinteisiin. Matkailualla syntyvä kysyntä voi osaltaan mahdollistaa perinteiden jatkuvuutta. Käsityömatkailu on yksi kasvavista matkailumuodoista, joissa on tilausta käsityölle: työnäytöksille, työpajoille ja käsityöalan tapahtumille. Käsityömatkailupalveluja voi liittyä myös maatilamatkailun lammastiloilla.

Kirjotut kannat on kollektiivi, johon kuuluu neljätoista käsityöläistä ja taiteilijaa Rovaniemellä. Kollektiivin nimi – Kirjotut kannat – viittaa kantaaottaviin teoksiin sekä tekijöidensä kulttuuriin juuriin, kantakulttuureihin eri puolilla maailmaa. Kollektiivin tavoitteena on jatkaa perinteistä luontokulttuurista tietoa ja käsityön kieltä sekä uudistaa suomalaiseen kulttuuriin kuulunutta kohtaamisen ja vuorovaikutuksen muotoa: ompelukerhoa tai neulepiiriä. Kollektiivi tekee villapeittokirjontaa ja uudistaa myös perinteistä visuaalista ja symbolista kuvakieltä siten, että kirjoittajat ilmaisevat tekijöidensä kantoja niin henkilökohtaisiin kuin yhteiskunnallisiin teemoihin. VillalInno-hanke tekee yhteistyötä kollektiivin kanssa. Dokumentoimme käsityöperinteen elvyttämistä ja mallinamme sitä muihin vastaaviin elvyttämistarpeisiin,

esimerkiksi matkailunyrityksiin. Hanke tulee julkaisemaan oppimateriaalia, jota voi hyödyntää, kun perinnettä nostetaan nykyaikaan.

Käyttöön ja palveluun perustuvien tuotteiden innovointi

VillalInno-hankkeen tavoitteena on villan käyttöön perustuvien tuotteiden ja -palveluiden innovointi ja kehittäminen kaupallisesti ja kestävästi. Tuomme yhteen käsityön ja eri muotoilualojen osaamista siten, että uudet palvelut ja tuotteet nousevat perinteestä, vahvistavat Lapin alueellista identiteettiä sekä jatkavat ja uusintavat kulttuuriperinteitä.

Hankkeen kohderyhmää ovat pienet ja keskisuuret yritykset Lapissa käsityö-, muotoilu, lammastila- ja matkailualalla sekä taidealan opettajat ja opiskelijat Lapin yliopistossa. Pitkän tähtäimen tavoitteena on, että VillalInno-hanke parantaa yritysten kasvu- ja innovointivalmiuksia. VillalInno on Lapin yliopiston toteuttama ja Euroopan unionin osarahoittama. Yhteistyötahoja ovat muassa Piessan lammastila, Karilan Navettagalleria, Hulluporo ja Taito Lappi. Lisää tietoa löytyy Instagramista ja Facebookista @villalinnohanke.

KIRJOITTAJAT

Maria Huhmarniemi ja Minna Kovero

NEUVO-palveluna
lammastalouden tuntevaa
talous-, tuotanto- ja
verotusneuvontaa
etänä tai käyntinä

Varaa aika Eemeliltä
040 703 9301
eemeli.piesala@gmail.com
Tmi Eemeli Piesala /
Agronomi Eemeli Piesala

Lammasmaailma Oy
LAMMASLÄÄKÄRI: puh. 0600 306 627 (maksullinen)
info@lammasmaailma.fi

Villa aiheena paneelikeskusteluissa

Villasta puhuttiin loppukesän ja alkusyksyn kuluessa useassakin tapahtumassa. Seuraavassa lyhyt raportti näistä kahdesta.

Uutena tapahtumana aloitti Forssa Textile Week 17.–20.8. Tapahtuma levittyi laajasti Forssan kaupunkiin, jonka asema Suomen tekstiilihistoriassa on merkittävä.

Keskustelut järjestettiin kolmena päivänä Forssan teatterissa, kunakin päivänä oma aiheensa.

Torstaina 17.8. puhujina olivat mm. professori **Pirjo Kääriäinen** Aalto-yliopistosta ja **Katri Pykkänen** STJM:stä. Puheenvuoroissa pohdittiin suomalaista muotoilua ja tuotantoa kansainvälisellä kentällä, kotimaisuutta, vastuullisuutta. Tärkeinä aiheina myös kestävä kehitys, suunnittelu, materiaalit ja yhteistyö.

Perjantaina 18.8. ääneen pääsi kolme tekstiiliyritystä (Globe Hope oy, Rykkeri ja FOXA Oy), aiheina mm. tekniset tekstiilit sekä ekologisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävä yritystoiminta muoti- ja tekstiilialalla. Päivän toisen puoliskon käyttivät oppilaitosten, muun muassa HAMK:n ja TAMK:n edustajat. Puheenvuoroista sekä keskusteluista kävi ilmi sellainen huolestuttava seikka, että tekstiilialan koulutuksessa ei puhuta sanaakaan suomalaisesta villasta.

Museonjohtaja Kati Kivimäki, Larissa Immonen, Finarte Oy ja professori Pirjo Kääriäinen, Aalto-yliopisto.

Lauantain aiheena oli vuorossa suomalainen villa ja muut kotimaiset kuidut, sekä kädentaitojen nykytila ja tulevaisuus. Tilaisuuden juonsivat Suomalainen villa -vaikuttajamedian **Anni Laitinen** ja **Jenni Vanhanen**.

Lampureita paneelissa edusti **Sari Wika** Urpolan tilalta Somerolta, ja muita villayrittäjiä muun muassa Kultavilla-kutomo, Vuonue ja kehräämö Mustalammas, lisäksi pop-up -putiikkeissa oli mukana useampia villan jatkojalostajia. Keskustelu oli monipuolista ja kiinnostavaa.

Kaiken kaikkiaan Forssa Textile Weekin keskustelut tarjosivat hyvän läpileikkauksen

suomalaisen tekstiilituotannon nykytilanteesta ja historiastakin. Samalla kentällä me villantuottajakin toimimme. Tosin villan osuus koko maailman tekstiilituotannosta on vain 3–4 %. Se on surullista, kun kyseessä kuitenkin on ekologinen, täysin biohajoava kuitu. Toivottavasti tilanteeseen pikku hiljaa aikaansaadaan muutoks.

Kahden ensimmäisen päivän keskustelut löytyvät alla olevasta linkistä. Valitettavasti lauantain villakeskustelua ei taltioidu.

<https://www.youtube.com/@forssanmuseo/playlists>

Myös Habitare 2023 -messuilla suomalaisen villa pääsi estradille. Lauantaina 16.9. Kemikaalikoktail-median perustaja **Noora Shingler** veti täydelle Arena-lavan yleisölle paneelikeskustelua, jonka aiheena oli suomalainen villa. Keskustelemaassa olivat VILLA-hankkeesta tutut yritykset: Lapuan kankurit, Myssyfarmi, Novita, Porin Villa ja Peite sekä Saimaa Wool, joka toi keskusteluun hiukan lampurinäkökulmaa.

Keskustelussa käsiteltiin muun muassa villantuotannon ja lampaankasvatuksen ekologisuutta, suomalaisen villan riittävyyttä, tuotannon kestävyttä, kierrätystä ja villan pesua. Kankureiden **Esko Hjelt** avasi myös teollisen langantuotannon haasteita kertomalla millaisia kuitusekotouksia tehdään, jotta lankaan saadaan juuri tarvittavat ominaisuudet. Ulkomailta tuotettua villaa käyttävien yritysten edustajat kertoivat lisäksi, kuinka heidän yrityksissään varmistetaan ostetun villan vastuullisuudesta käyttämällä luotettavia auditointiyrityksiä.

Lisäksi keskustelijat totesivat, että tällä hetkellä maailman tilanne ja suhdanteet vaikuttavat ja näkyvät kaikkien yritysten toiminnassa. Sen vuoksi infraan, kuten alkutuotantoon ja villan keräilyyn panosta-

Habitare-panelistit Ville Viinikka Porin villa ja peite, Hanna Niskanen Saimaa Wool, Noora Shingler, Anna Rauhansuu Myssyfarmi, Esko Hjelt Lapuan Kankurit ja Novitan Mikko Koponen.

minen on nyt tärkeää.

Keskustelun osallistujat oli kutsuttu jatkojalostusyrityksistä, mutta keskusteluun olisi tuonut syvyyttä ja laajempaa kosketuspintaa lampurin, SLY:n tai vaikkapa jonkun rotuyhdistyksen napakka puheenvuoro lammastalouden merkityksestä esim. luonnon monimuotoisuudelle, tai joku käytännön esimerkki lammastilan elävästä todellisuudesta. Yleisössä kun oli mukana paljon villasta ja lampaista kiinnostuneita

kaupunkilaisia. On alkanut nimittäin tuntua siltä, että kaikki muut paitsi lampurit ja lampureiden edustajat keskustelevat villasta ja lammastuotannosta. Selvästi meiltä kaivataan nyt aktiivisempaa otetta oikean ja täsmällisen tiedon tarjoamiseen.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Anu Pentti

Villapäivä Helsingissä

Jo perinteeksi muodostunut Uudenmaan Lampureiden ja Suomen Lammasyhdistyksen järjestämä Villapäivä Helsingissä oli tänä vuonna Kansalaistorilla 24.9. Paikalla oli kotimaisten villatuotteiden myyjiä ja kävijöille tarjottiin myös villa-aiheista

tekemistä, kuten neulontaopetusta ja neulahuovutusta. Pääosassa oli tänäkin vuonna **Mikko Idlaxin** lampaat, jotka olivat kaiken ikäisten kaupunkilaisten ihastelun ja kysymysten kohteena.

Ostetaan suomalaisen lampaan villaa

Ostamme hyvää, puhdasta ja roskatonta suomenlampaan ja kainuunharmaksen villaa.

OTATHAN YHTEYTTÄ
info@lapuankankurit.fi tai Esko Hjelt 0500 463 084

Noudamme villaa noin 200 km säteeltä Lapualta. Kauempaa nouto myös mahdollista, mikäli alueella on useampia noutopaikkoja.

LAPUAN KANKURIT

www.lapuankankurit.fi

Raakavillaa ostavat hoi!

Lammasyhdistyksen kotisivuille on perustettu oma sivu "Raakavillan ostajat ja kehräämöt". Ilmoitathan yhteystietosi yhdistyksen nettivastaavalle eila.pennanen@lammasyhdistys.fi ja saat yrityksesi tiedot näkyville! Sivut osoitteessa <https://lammasyhdistys.fi/raakavillavillan-ostajat-ja-kehraa-mot/>

Suoramyynntitila, tarkista yhteystietosi

Suomen Lammasyhdistyksen kotisivuilla on lista yhdistyksen jäsenistä, joilla on lammastuotteiden suoramyynntiä tilalta. Tarkistathan, että tilasi tiedot ovat oikein. Ilmoita yhteystietosi tai muutostoiveesi **Eila Pennaselle**, eila.pennanen@lammasyhdistys.fi. Sivujen osoite on <https://lammasyhdistys.fi/kuluttajalle/suoramyynntitilat/>.

Etsitkö keritsijää?

Suomen Keritsijät ry on koonnut jäsentensä yhteystiedot sivulle <https://keritsijat.wordpress.com/keritsijoiden-yhteystiedot/>. Kyseisellä sivulla on myös karttatoiminto, josta näkee kuka keritsijöistä on lähellä omaa tilaa.

Näin korvaat neuleohjeen langan kotimaisella villalangalla!

Suomalainen villa ja etenkin suomenlampaan villa on kasvattanut suosiotaan neulojen keskuudessa. Monessa neuleohjeessa suositellaan kuitenkin neulomaan ulkomailla tuotetusta tai tekokuitulangasta, joten neulojan on hyvä osata korvata ohjeen lanka kotimaisella lampaan villalangalla, niin halutessaan.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Anniina Witka
Urpolan Tilä ja Tilapuoti
www.urpolantila.fi

Miten korvaan neuleohjeen langan toisella langalla, mikä on tex ja miksi olisi hyvä tietää montako metriä lankavyyhdyssä tai kerässä on sadassa grammassa? Kerromme vastaukset kaikkiin kysymyksiin nyt suoraan kotimaisten villalankojen tuottajalta.

Suomenlampaan sekä kainuunharmaan 100 % villalangat ovat Suomessa tuotetuista eläinperäisistä villalangoista pehmeimpiä vaihtoehtoja. Lampaat kasvatetaan Suomessa hyvissä ja valvotuissa oloissa ja usein pientuottajat ja tilalliset kehräyttävät sekä pesettävät villan myös Suomen kehräämöissä. Näin myös villalangan hiilijalanjälki jää pienemmäksi, kuin vaikkapa ulkomailta kuljetetun langan hiilijalanjälki.

Suomenlampaan villa on pääasiassa keskihienoa, joten lankana villasta tulee pehmeää, kiiltävää, joustavaa ja luonnollisen elävypintaista. Kainuunharmaan villa on pääsääntöisesti laadultaan myös keskihie-

noa ja kiiltää helmiäisenhoitoisena. Lampaista kerittävät luonnonväriset villat ja niiden värien kirjo mahdollistaa useiden sävyjen sekoittamisen.

Villalangan laadun värin ja koostumuksen lisäksi langan paksuuteen vaikuttavat sen tiheys, juoksevuus sekä paksuus. Esimerkiksi meillä Urpolan Tilan villalankojen paksuudet ilmoitetaan juoksevuutta sekä tex-yksikköä apuna käyttäen. Nämä tiedot ovat avainasemassa, kun pohditaan neuleohjeessa ilmoitetun langan korvaamista kotimaisella villalangalla.

Mitä ovat tex ja säie?

Tex on usein käytetty langan pituusmassan yksikkö, joka on yleisesti käytössä tekstiiliteollisuudessa. Tex ilmoittaa langan säikeiden määrän sekä sen paljonko yksi säie painaa, jos se olisi 1000 metriä pitkä. Texin määritelmä kuulostaa tältä: yksi tex on yksi gramma kilometriä kohti (1 g/km) eli milligramma metriä kohti (1 mg/m), toisin sanoen sellaisen tasapaksun langan pituusmassa, josta yhden metrin pituisen osan massa on yksi milligramma.

Käytännössä:

Villalangan tex voi olla tex 180x3, joka tarkoittaa sitä, että kyseisessä langassa on 3 säiettä eli lanka on kolmisäikeistä ja yksi 1000 metrin pitkä säie painaa 180 grammaa.

1000 metriä tätä kolmisäikeistä villalankaa painaisi siis silloin 3 kertaa 180 g, eli 540 g. Villalankaa myydään kuitenkin yleensä noin 100 g painavina lankavyyhdyinä.

Laskemalla $1000 \text{ m} / 540 \text{ g} = 1,85 \text{ m/g}$ saadaan, että 1 g lankaa on 1,85 m. Näin ollen $1,85 \text{ m/g} \times 100 \text{ g} = 185 \text{ m}$ eli noin 180 metriä eli lankaa on 180 m/100 g.

Mikä on säie?

Kaikki villa ei ole kovin pitkää, kun se keritään lampaasta. Villan pituus saattaa vaihdella muutamasta sentistä viiteentoista senttiin, siksi villa vaatii kehräyksen, jotta saamme ihanaa villalankaa. Kehräykseen soveltuu kaikki 4 cm pitkä villa. Pieniä villasuortuvia eli kuituja yhdistämällä yhteen saadaan säikeitä, joiden avulla voidaan kehrätä kaksi-, kolme ja neljäsäikeisiä lankoja.

Villalanka onkin usein sitä paksumpaa, mitä useampi säie siinä on. Näin ei kuitenkaan aina ole ja siihen vaikuttaa säikeiden paksuus sekä kierteen voimakkuus. Löyhäkierteisessä langassa langan tex voi olla pienempi kuin tiukka-kierteisessä ja silti löyhäkierteinen näyttää paksummalta.

Langan kierteen voimakkuuksissa on eroja. Lanka voi olla erittäin tiukka-kierteistä tai jopa kierteetöntä, eli niin kutsuttua hahtuvalankaa.

Miksi olisi hyvä tietää montako metriä lankavyyhdyssä tai kerässä on sadassa grammassa?

Aina ei tarvitse tietää onko lanka tiukka- tai löyhäkierteistä, sillä apuna voi käyttää muita langasta ilmoitettuja tietoja. Aiemmin kerroimme, että olisi hyvä tietää, montako metriä lankaa lankavyyhdyssä tai kerässä on sadassa grammassa. Usein tämä ilmoitetaan langan tiedoissa muodossa: 100 g/ca. 130 m tai 100 g/130 m

Tämän tiedon avulla voidaan helposti korvata neuleohjeessa mainittu lanka esimerkiksi tilamme suomenlampaiden villalangalla ilman ongelmia. Kun tiedetään, montako metriä neuleohjeessa suositellussa lankavyyhdyssä tai kerässä on sadassa grammassa, voi etsiä kyseistä lankaa vastaavan toisen langan. Jos neuleohjeessa suositellussa langassa on lankaa 180 m/100 g, voi vali-

ta langan tilalle villalangan, jossa on lankaa 180 m/100 g.

Langan korvaamisessa nyrkkisääntönä voidaan pitää sitä, että lankaa per 100 g voi olla enintään 20 m enemmän tai vähemmän kun neuleohjeen langassa. Voit siis

korvata 180 m/ 100 g langan vaikkapa langalla, jossa on lankaa 200 m / 100 g.

Nyt osaat valita omaan neuletyöhösi sopivan villalangan. Suosittelemme tietysti tutustumaan meidän tilan lampaiden villalankoihin.

Muokkaamme lampaanvuotanne
KORISTETALJOIKSI
Myyimme myös erilaisia lammasturkist tuotteita

www.nahkajalostamo.fi
puh. 02 557 1065

Lammastuotanto
Nextille Levelille,
tule mukaan!

SUOMEN LAMMASOSIUSKUNTA
Lisätiedot: Anniina Holopainen, puh. 050 9131 845
suomenlammassosiuuskunta@gmail.com
TOIMIALUEENA KOKO SUOMI

Syksyinen soittokierros – mitä kuuluu kehräämöille?

Uusia kehräämöitä on aloittanut, jonot ovat lyhentyneet ja villaa riittää!

Soittokierros kehräämöihin valoi uskoa suomalaisen villan mahdollisuuksiin. Kaikista kehräämöistä painotettiin villan lajitelun merkitystä: mahdollisimman puhdas ja roskaton villa on sekä rahtikehruuttajan, kehräämön että villan myyjän etu. Aivan kaikki kehräämöt eivät ehtineet vastailla yhteydenottoon, mutta yritysten sivuilla on paitsi yhteystiedot, myös erinomaisia ohjeita villan lajitteluun ja hyvälaatuiseen villan tuottamiseen. Kannattaa tutustua!

Pirtin kehräämö, joka on suurin suomalaisen villan rahtikehrääjä, on saanut mukavasti purettua jonojaan tämän vuoden kuudessa. Marraskuun alkupäivinä käsittelyssä olivat kesäkuussa kehrättäväksi toimitetut villat, eli jonotus aika on alle 6 kuukautta. Hieno uutinen! Kehräämön toimitusjohtaja **Päivi Hämäläinen** kertoi myös, että kehräämön hallitus on päättänyt muuttaa ostovillan hinnoittelua ensi vuoden alusta. Tällöin villan laatu ja puhtaus vaikuttavat hintaan yhä enemmän.

Suomessa on nykyään kaksi kehräämöä, joilla on käytössään italialaiset Ramellan kehruukoneet, nimittäin Saimas Spinnery Puumalassa sekä Idän kehräämö Nurmeksessa. Molemmat kehräämöt pystyvät koneillaan valmistamaan kampatopsia ja siitä edelleen kampankkaa. Tämä edellyttää useampia työvaiheita villan käsittelyssä ja vaatii lisäksi pitkäkuituisen villan. Rahtikehruun hinta on totuttua tasoa korkeampi, mutta lopputulos on upea. Suomenlampaan ja kainuunharmaksen kiiltävä villa suorastaan säihkyi näissä langoissa. Kumpikin kehräämö ostaa villaa, värjää lankaa ja tarjoaa myös rahtikehruupalvelua. Saimas spinneryyn pääsee tutustumaan, katso kehräämön sivuilta lisätietoa kehräämökierroksesta.

Idän kehräämöstä vinkattiin lampureille, että villalle kannattaa tehdä vetotesti. Testillä selvitetään, onko kuidussa heikompia kohtia, jotka katkeavat keskimääräistä helpommin ja tekevät näin langasta heikompa ja helpommin nyppeytyvää. (Vinkki: Vetotestistä löytyy hyvä kuvaus uudesta Lankakierteessä-kirjasta)

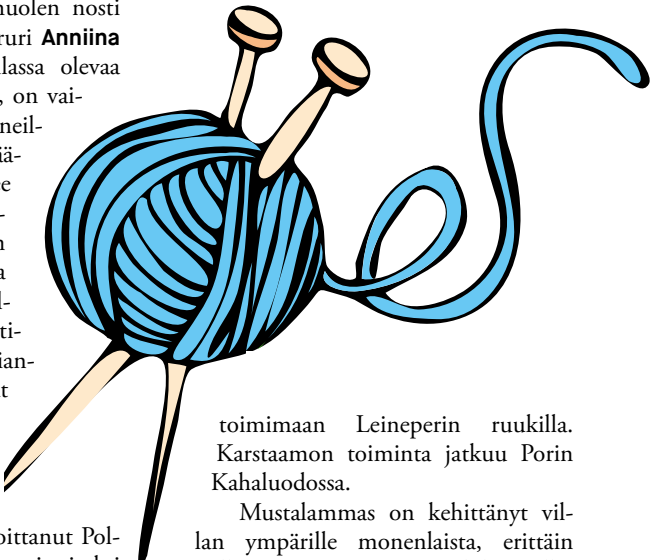
Myös väiveisiin liittyvän huolen nosti esille Idän kehräämön pääkehruri **Anniina Nykänen**, jonka mukaan villassa olevaa ”hilsettä”, tai väiveiden jätöstä, on vaikea saada pois miedoilla pesuaineilla, joita taasen mieluusti kehräämöllä käytetään. Tämä lienee suurempi ongelma keväällä kerityssä villassa, joka muutenkin on usein heikkolaatuisempaa mm. karitsointien ja talven jäljiltä. Hyvä kuivitus ja riittävän tilavat olosuhteet, ulkoloisten asianmukainen häätö sekä riittävät kivennäiset ja vitamiinit toivottavasti auttavat hilseen ja väiveiden torjunnassa.

Polvijärvellä viime vuonna aloittanut Polvijärven kehräämö keskittyy toistaiseksi opettelemaan kehruukoneiden sielunelämää, eikä tällä hetkellä osta villaa eikä tee rahtikehruuta.

Kehräämöistämme pohjoisin, Isokummun kehräämö Kannuksessa, kehrää pääasiassa Isokummun lammastilan villoja, mutta ottaa myös vastaan rahtikehruutoimeksiantoja. Isokummun luomu Oy:hyn kuuluvan kehräämön periaatteena on kehruutoiminnan kemikaalittomuus. Kehruuprosessissa ei siis käytetä lainkaan kehruöljyä, joten näitä lankoja voivat käyttää monet niistä asiakkaista, jotka ovat pitäneet itseään villalle allergisena, kertoo kehräämön päällikkö **Sami Kumpulainen**. Useimmissa tapauksissa asiakas on ollut allerginen villassa oleville kemikaalijäämille, eikä ollenkaan villalle. Kannattaa siis olla yhteydessä Isokummun kehräämöön, jos kemikaalittomasti kehrätyt langat kiinnostavat.

Kehräämö Mustalammas on monille ennestään tuttu huovutusvillan karstaajana ja värjääjänä. Tänä vuonna Mustalampaassa on käynnistelyt langan kehruuta. Langanvalmistus on osa Jatkumo – sivuvirta design hanketta, missä tuotteistetaan kiertovillaa. Tavoitteina on muun muassa kiertovillalangan valmistaminen ja villahuopatuotteiden käyttöikää lisäävän pinnoitteen kehittäminen. Hanketta tukee Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelma.

Langanvalmistus alkaa Mustalampaassa vuoden 2024 keväällä. Kehräämö tulee

toimimaan Leineperin ruukilla. Karstaamon toiminta jatkuu Porin Kahaluodossa.

Mustalammas on kehittänyt villan ympärille monenlaista, erittäin tervetullutta toimintaa. Esimerkiksi Villaruukki -tapahtuma järjestetään historiallisella Leineperin ruukilla jo viidettä kertaa 8.–9.6.2024. Tapahtuma järjestetään Ulvilan kaupungin, Leineperin ruukin ja Mustalampaan yhteistyönä. Tapahtuma kokoaa yhteen villan ystäviä kokemaan, oppimaan ja ihastumaan. Ohjelmassa muun muassa Villamarkkinat, Woolart biennale -villataidenäyttely, Catwalk, työpajoja ja kursseja.

Mathildedalissa yli 10 vuoden ajan toiminut, alpakan villaan keskittynyt Ruukin kehräämö on myyty uusille omistajille. Kehräämö on muuttanut Inkooseen ja sen nykyinen nimi on Linkulla Spinneri. Uusi kehräämö jalostaa tulevaisuudessa myös lampaanvillaa. Lisätietoja kehräämön nettisivulta.

Kaiken kaikkiaan villatilanne näyttää aika hyvältä. Kehruulinjastot vetävät, ja hyvälle kotimaiselle villalle riittää kysyntää. Nyt kun suurin villabuumi on pikkasen taittunut, meillä on aikaa keskittyä villan laadun ja puhtauden parantamiseen.

Villan puhtauteen kuuluu myös villan kautta leviävien tautien, erityisesti ORF:n torjuminen. Virus säilyy tarttumiskykyisenä ruvissa, joten riittävän pitkä väli taudin esiintymisen ja kerinnän välillä on syytä pitää. Tässä pitää voida luottaa tuottajien vastuullisuuteen.

KIRJOITTAJA
Anu Pentti

Rukilla kehruu tuo hyvän fiiliksen

Kehruu on kasvattanut tasaisesti suosiotaan viimeisen kymmenen vuoden ajan suomalaisen villan suosion ja neulebuumin rinnalla. Viimeistään tänä vuonna yhä useampi on noteerannut lajin, kun Taitoliitto valitsi kehruun vuoden käsityötekniikaksi.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Joanna Lundahl

Iloinen pulina täyttää vanhan kansanopistotalon luokan, kun pieni joukko innokkaita perinnerukilla kehrääjiä haastelee keskenään muun muassa omavaraistelusta. Käynnissä on Padasjoen Wellamo-opiston kevätlukukauden Kehrää lankaa ja valmista siitä käyttötuote -kurssi. Kurssi on jatkoa edellissyksyn kehruun alkeis- ja jatkokursseille.

Oppilaat ovat suunnitelleet kurssilla helppoja käyttövaatteita, kuten pipoja, kaulureita ja kynsikkäitä. Tuotteet ovat mietitty myös kehrättävän villan laatua ja ominaisuuksia ajatellen. Esimerkiksi hyvälaatuista suomenlampaan villasta saa tehtyä pipon ja alpakan villasta kutiamattoman kaulurin. Kurssin ideana onkin paitsi osata suunnitella raakavillasta tuote myös

Kurssilla Merjan mummon rukki osoittautui epäkuntoiseksi. Nyörit eivät pysyneet paikoillaan. Vino pyörä aiheuttaa nyörien tippumista. Perinnerukit ovat hienoja ja parhaillaan edelleen erittäin toimivia, mutta paljon on myös yksilöitä, joita ei kovallakaan tuunauksella saa toimiviksi.

tunnistaa, mikä villatyyppi sopii mihinkin tuotteeseen.

Kehruukurssille lähdetään yleensä joko perintörukin, omien lampaiden villojen tai perinne käsityötaitojen oppimisen vuoksi. DIY-kulttuuri kukoistaa Suomessa, mutta sen lisäksi perinne käsityötaidot ja omavertainen elämäntyöli ovat nousseet monien

kiinnostuksen kohteeksi. Alusta asti itse valmistetun tuotteen tekeminen tuntuu monesta hienolta saavutukselta. Joskus useiden vuosienkin kestävä uurastus on vai van arvoinen. Omien lampaiden villoista kehrätystä langasta tehty neulepaita palvelee tekijäänsä parhaimmillaan loppuelämän puhumattakaan siitä ylpeydestä, minkä paita kantajalleen antaa.

Kehruu kiinnostaa kaikenikäisiä

47-vuotias **Johanna Virtanen** lähti alun perin kehruukurssille, koska halusi oppia uuden taidon ja piti hölmönä ulkomaisten lankojen käyttämistä omista neuletoissään. Hän toivoo voivansa kehrätä omien angorakanien karvoista lankaa jonain päivänä.

– Kehrääminen on meditatiivista. Verenpaine laskee ja tulee hyvä fiilis siitä, kun onnistuu tekemään lankaa. Suositteleen kehruuta verenpainepotilaille, Johanna vinkkaa pilke silmäkulmassaan.

66-vuotias **Anna-Liisa Seppälä** on ollut pitkään kiinnostunut kehräämisestä. Häntä kiehtoo kehruu perinnetaitona. Hän omistaa myös kummitädin äidin vanhan Kiikka-rukin, jonka halusi saada itselleen käyttöön.

– On hienoa, kun voi tehdä kaiken alusta asti itse. Tavoitteenani on tehdä jonain päivänä villapaita itse kehräämistäni sekotelangoista, Anna-Liisa sanoo.

52-vuotiaasta **Terhi Tolvasta** kiin- ➔

Kurssilla vallitsi iloinen tekemisen meininki. Pöydälle on koottu itse kehrätyistä langoista neulottuja koetilkkuja. Koetilkusta näkee langan tiheyden ja menekin. Kuvassa vasemmalta oikealle kurssilaiset Merja Puupponen, Johanna Virtanen, Terhi Tolvanen ja Anna-Liisa Seppälä.

Terhi teki omien alpakoiden villoista kauniit kämmekkäät ja kaulurin. Langasta Terhi sai kaksiväristä sekoittamalla eriväriset villat karstausvaiheessa yhteen. Villoja sekoittamalla saa loputtomasti erilaisia lankoja. Käsien kehrätty lanka on muutenkin aina uniikki.

nostaa myös perinne käsityöt. Hän oli saanut käsiinsä Joensuusta Virolaistyyppisen vanhan perinnerukin, jota on kehruukursien aikana tuunaillut toimivaksi. Terhillä on omia alpakoita, joiden villoista on kehrännyt lankaa.

– Nyt pitää sitten saada tehtyä lankaa itselle ja sukulaisille, Terhi nauraa.

37-vuotias **Merja Puupponen** oli jo monta vuotta katsellut kehruukursseja ja kun lähelle tuli kurssi ilmoitautui hän heti sille. Myös Merja on perinne käsityöistä kiinnostunut ja heidän kotinsa aitasta löytyi mummon perinnerukki, joka on vielä vanhempaa mallia kuin kiikkalaiset.

– Pipo valmistui aika nopeasti ja siihen on kehrätty lankaa noin 100 grammaa, Merja kertoo.

Kehruuvillan tulee olla hyvälaatuista

Käsin kehrättävistä kotoisista kuiduista yleisin on suomenlampaanvilla, koska sitä on eniten saatavilla. Käsityöläisille myytävä villa on kuitenkin laadultaan hyvin vaihtelevaa. Lampurin tulisikin lajitella villa huolella käsityötarkoitusta varten. Vain 1-luokkainen villa kelpaa käyttövaatteiden lankoihin.

Lajittelemattomasta raakavillasta pystytään hyödyntämään keskimäärin noin puolet kehruussa, mikäli lampuri on kiinnittännyt villan laatuun huomiota jo lampaiden kasvatusvaiheessa. Lajiteltua raakavillaa tarvitaan kehruuseen noin 1/3 osa enemmän kuin, mitä haluttu langan määrä on. Villasta menee osa hukkaan karstauksessa ja kehruussa. Myös pesu vähentää villan painoa.

Lampaan ja alpakan villaa voi käyttää

Anna-Liisan tuotteet: Kehrää lankaa ja valmista siitä käyttötuote -kursilla Anna-Liisa kehräsi erilaisia koelankoja ja valmisti pipon. Jokaisesta kehrätystä lankatyypistä on hyvä neuloo koetilkkua ennen tuotteen suunnittelua, jotta langan ominaisuudet tulevat esille. Omia lankoja voi verrata myynnissä oleviin lankoihin ja siten soveltaa myös valmiisiin neuleohjeisiin.

kehruuseen sekä pesemättömänä että pestynä. Kehruu on ehkä helpompi opetella pesemättömällä villalla, mutta kokeneemmat kehräävät useimmiten pestyllä villalla, koska silloin langasta tulee ilmavampaa ja puhdasta.

Kehruun alkuun pääsee muutamilla kympeillä

Villaa tai karvaa voi kehrätä varttinällä tai rukilla. Rukkeja on moneen lähtöön uusista sähkörukeista yli satavuotiaisiin perinnerukkeihin. Monet kehräävät kuitenkin suomalaisella Kiikan rukilla. Niitä on jäänyt monelle suvulta perinnöksi. Kiikan kehruurukkitehtaalla valmistettiin rukkeja vuosina 1938–51. Kiikan ruit muistuttavat ulkonäöltä kaikki toisiaan.

Kiikkalaisen perinnerukin voi hankkia itselleen kirpputorilta 25–100 eurolla. Uuden ulkomaisen, pystymallisen rukin taas voi hankkia verkkokaupasta noin 350–800 eurolla. Hintatulo on siis suuri. Varttinällä voi aloittaa kehruun helposti ja lähes ilmaiseksi. Edullisimmat varttinat maksavat muutaman kympin tai sellaisen voi tehdä melko helposti myös itse.

Kehruuvillaa voi ostaa esimerkiksi Facebookin Villamarkkinat -ryhmästä tai tiidustella oman alueen lampureilta. Jos pystyt itse lajittelemaan villaa, voit pyytää päästä lajittelemaan lähilampurisi villoja kerintoihin. Palkaksi lajittelija saa useimmiten villaa.

Lampaan käsityöillä maksaa noin 6–20 €/kg ja alpakan villa noin 50–80 €/kg. Hintahaitari on siis melko laaja. Ostessa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, onko villa lajiteltu ja onko se 1-luokkaista villaa, sekä minkä rotuisen lampaan villaa se on. Suomenlampaan villasta on hyvä aloittaa.

Suomen Rukkikuiskaaja

Kansatieteilijä Ilta Hämäri tietää perinnerukeista ehkä eniten Suomessa. Rukkikuiskaajanakin tunnetun Hämärin puoleen kääntyy, kun jokin perinnerukilla kehruussa askarruttaa.

Ilta Hämäri on kansatieteilijä, Helsingin työväenopiston käsityönopettaja ja käden taitaja. Hän on tullut tunnetuksi muun muassa Rukkikuiskaaja-blogistaan, jonka hän aloitti tehtyään proseminarityön suomalaisesta perinnerukista.

Helsingin työväenopistossa Hämäri aloitti kinnasneulatekniikan opettamisesta tämän vuosituhannen alussa ja siirtyi siitä varttinäkehruun opettamiseen hieman myöhemmin. Oppilaat kyselivät näillä kursseilla rukilla kehruun perään, ja siitä lähti Hämärin tutustuminen perinnerukien ihmeelliseen maailmaan.

– Oli se aikamoinen askel opetella rukilla kehruuta. Opettelin kehruun Seurasaaren ulkoilmamuseon perinnerukilla pääosin itse. Lopulta päädyin tutkimaan perinnerukkeja.

Suomalaisen rukin historia kirjoihin ja kansiin

Hämäri on tällä tietämyksellä ainoa, joka on tutkinut Suomessa perinnerukkeja. Toinen intohimoinen rukkiharrastaja on yksityiskeräilijä Sauli Rajala, joka asuu Kiikassa. Hän on kerännyt lähes kahdentuhannen kappaleen rukkikokoelman. Saulilla on kokoelma ja Hämäriellä tietämys rukeista. Ehkä jonain päivänä Hämäri ja Rajala yhdistävät voimansa ja pystyttävät Kiikkaan perinnerukkimuseon.

– Rukkien historia pitää hakea hirveistä muruksista. Pitää lukea 20 kirjaa, että saa yhden sivullisen tekstiä suomalaisista rukeista. Erilaisia rukkityyppejä ja rukkien osien tyypppejä on lukemattomia. Kiikkalainen on suomalaisista rukkityypeistä kuitenkin tunnetuin.

Muun muassa tästä syystä suomalaisista perinnerukeista kertovaa kirjaa tarvittaisiin. Hämäri onkin hakenut rahoitusta sille jo kahteen otteeseen eri paikoista. Toivottavasti rahoitus saadaan pian, sillä ihmiset janoavat tietoa omien rukkien alkuperästä.

Villan kehruun varhainen historia Suomessa on arvoitus

Hämärin mukaan villa ei ole säilynyt suomalaisessa maaperässä hyvin. Muinaistek-

stiililöydöt, joita Suomesta on tehty 1100–1200 -luvulta ovat kuitenkin villaa. Myös suomalaisessa muinaispuvussa on yksi kerros pellavaa ja kaksi kerrosta villaa.

– Villan käytössä tekstiileihin on ollut se hyvä puoli, että villaa on pystytty värjäämään kasviväreillä hyvin, toisin kuin esimerkiksi pellavaa. Villakangas on ollut kuitenkin todella arvokasta työlää valmistusprosessin takia, Hämäri kertoo.

Hämärin mukaan Suomeen tuotiin muualta maailmasta pitkään villaa ja vilalankaa, koska suomenlampaan villaa ei arvostettu.

– Suomalaisen villan kehruun historiasta on todella vähän tietoa. Varmasti kuitenkin ainakin renessanssiajalta asti suomalaista villaa on käytetty käsityötuotteisiin, Hämäri arvioi.

Hämärin mukaan suomenlampaan villa on juuri sopivaa karstaukseen. Sen vuoksi Suomessa yleistyikin karstat ja vinorukki yhdessä kulkevana ”pakettina”. Langasta neulottiin käyttövaatteita ja kudottiin sarakangasta.

Kansatieteilijästä rukkikuiskaajaksi

Hämäri on sekä värikäs persoona että pitää värikkäiden töiden tekemisestä. Hänen langansa, tilkkutyönsä ja korunsa ovat monen värin ja kuosin yhdistelmiä. Hämäri halusi arkeologiksi ja kirjailijaksi, mutta päätyi yliopistossa opiskelemaan kansatietettä. Siitä hän jatkoi käsityötieteisiin, jonka aikana hän alkoi tekemään akateemista tutkimusta suomalaisesta perinnerukista.

– Olin opettanut jo muutaman Rukki kuntoon ja kehräämään -kursin Helsingin työväenopistolla, mutta tietoa perinnerukeista oli vähän.

Hämäriä alkoi kutkuttamaan perinnerukin asema Suomessa.

– Meillä on niin pitkään pysynyt rukin asema legendaarisena. Kaikki muistavat sen ja suurin piirtein kaikilla on ollut se nurkissaan.

Suomalainen villa tuli Hämäriellä kuvioihin myös varhain.

– Suomenlampaan villaan rakastuin ihan saman tien! Ensinnäkin suomenlammas viehättää minua eläimenä ja lampaanvilla tuntui jännittävältä. Suomenlampaan villaa aloitin kehräämään varttinällä yli kaksikymmentä vuotta sitten.

Hämäri on opettanut melkein kaikkia muita käsityötekniikoita paitsi kankaan kudontaa ja pitsinnypläystä. Hänen tämän vuoden teemanaan on, että hän haluaa tehdä kehruusta helposti omaksuttavaa ja saatettavaa ihmisille.

– Haluaisin, että ihmiset uskaltaisivat

Hämärin kurssit pyörivät Helsingin työväenopistolla. Häntä voi mielellään pyytää opettamaan varsinkin erikoistekniikkakursseja ympäri Suomea.

kokeilla ja leikitellä kehräämisen kanssa ja että tavoitteena ei olisi ikinä se käsinkehrätty lanka vaan kehrääminen itsessään. Tämän vuoden teemahan on kehrääminen!

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Joanna Lundahl

Hämärin asunto taipuu moneksi. Siellä valmistuu monen moisia kädentöitä myös myyntiin. Hämärin ”maailman pienin varttinätehdas” valmistaa vinyylillä tehtyjä, värikkäitä varttinöitä.

Lankakierteessä ja koukussa villaan – mistä apu?

Syyskuussa ilmestyi uusi kehräämiseen opastava kirja, Lankakierteessä. Kirjan on kirjoittanut **lina Allonen**, joka on harrastanut kehräämistä jo pitkään. Kirjan kiva nimi kuvaa sitä mukavaa tapaa, millä aiheita – kehräämistä – käsitellään.

Lankakierteessä-kirjaa ovat kehuneet niin kehräämisen opettajat kuin kehräämistä aloittelevat ja vähän pidemmälle päässeetkin. Eikä ihme. Kun kirjan lähtökohtana on ollut vastata kaikentasoisten kehrääjien kysymyksiin, siitä tosiaan löytyy vastauksia juuri niihin pakottavimpiin kysymyksiin, joihin uuden harrastuksen jatkaminen niin helposti meinaa kaatua. Siis se kierre esimerkiksi.. Siinähan yksi kehräämisen koukuista on: opittavaa ja ihmeteltävää riittää aina, myös kehräämistä pidempään harrastaneille.

Aivan aluksi kirjassa käydään läpi rukin rakenne ja annetaan ohjeet vanhan rukin huoltamiseen. Tämä on tosi tarpeellinen osio kirjassa. Useinhan se ensimmäinen rukki on joko vintiltä tai kirpputorilta löydetty, pientä tai suurempaa fiksaamista vaativa hökörys. Eri kehrutekniikat – värttinäkehruu, lyhytveto, pitkäveto – esitellään

selkein sanoin ja kuvin. Samoin langan kertaaminen ja muut jatkotoimenpiteet. Ja mikä tärkeintä: näihin kompastuskysymyksiin löytyy vastaukset.

Tosi ilahduttavaa villalampurin näkökulmasta on se, että kirjassa käydään läpi paljon villaista asiaa: villan laatua, säilyttämistä ja pesemistä. Lisäksi havainnollisesti opastetaan tekemään vetotesti villalle. Ja huom: ”Vetotesti on hyödyllisintä suorittaa lampaan kolmanneksi-viimeisen kylkiluun kohdalta napatululle tapulille: siitä saa samalla selville villavuodon keskiarvoollisen hienouden.” Oma lukunsa on annettu tuholaisille ja niiden torjumiselle. Tästä kirjasta huokuu kirjoittajan vahva kokemus ja innostus kehräämisestä. Kokemusta hänellä on monista erilaisista villalaaduista, onhan kirjoittaja kehrännyt yli 30 eri lammasrodun villaa! Ja tuohon päälle vielä muut eläinkuidut.

Lyhyesti sanoen: kirja on täynnä tuhtia tavaraa ja ilahduttavia vinkkejä ja oivalluksia. Iso plussa värikkäistä, selkeistä kuvista! Eipä siis voi muuta kuin suositella kirjaa lämpimästi kaikille kehräämisestä ja villasta innostuneille. Kirjaa voi tilata suoraan li-

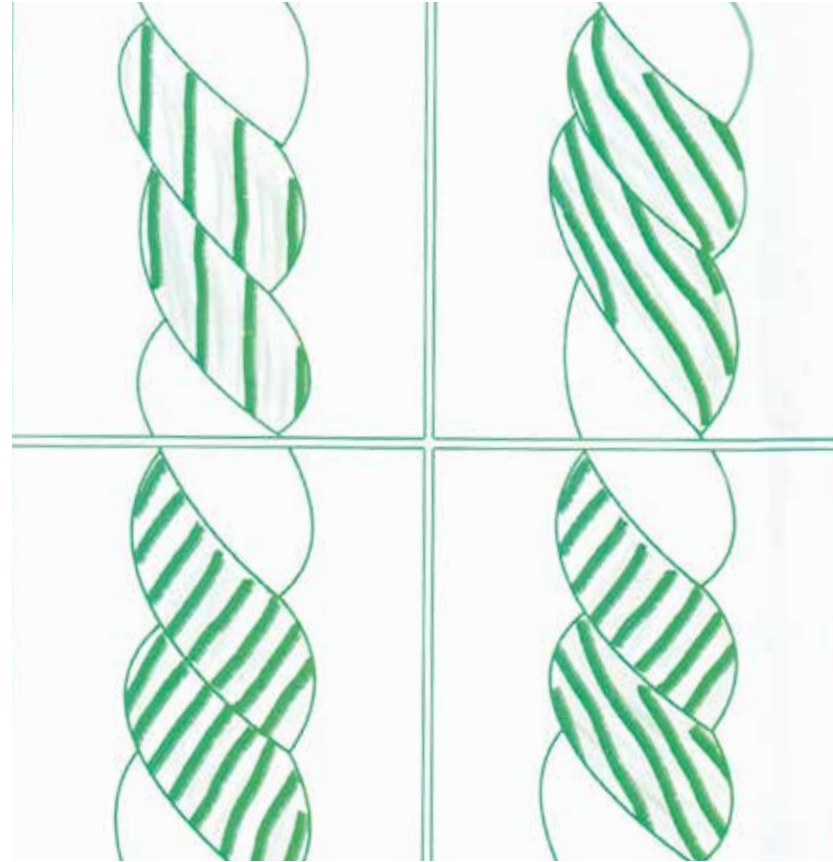

nalta (lankakierteessa@hotmail.com), sitä löytyy monesta (netti)kirjakaupasta, ja joulukuussa kirja on myynnissä myös Tampereen Joulutorilla Pajukannan tilan mökissä.

KIRJOITTAJA
Anu Pentti

Lankakierteessä-kirjassa on paljon havainnollistavia kuvia, pääosassa valokuvia, mutta myös piirroksia. Havainnollistavat kuvat tekevät eri työvaiheet helposti ymmärrettäviksi myös vasta-alkajalle.

AIDAN TOISELTA PUOLEN Lammas- ja vuohiaiheisia kuulumisia maailmalta

Koonnut **Janina Sivonen**

Sinikielitautia todettu lehmässä Iso-Britanniassa

Märehtijöiden siirrot Isosta-Britanniasta Pohjois-Irlantiin on keskeytetty sen jälkeen, kun Englannin Kentissä vahvistettiin bluetongue-virustapaus yhdellä lehmällä. Eläin lopetettiin taudin tarttumisriskin pienentämiseksi ja tilan ympärille perustettiin 10 kilometrin valvontavyöhyke.

Edellinen taudin puhkeaminen tapahtui Yhdistyneessä kuningaskunnassa vuonna 2007, eli valtio oli ollut viruksesta virallisesti vapaa vuodesta 2011 lähtien.

Kaikkien märehäntijöiden ja niiden sukusolujen, kuten siemennesteen ja alkioiden,

siirrot Iso-Britannian saarelta Pohjois-Irlantiin on väliaikaisesti keskeytetty. Lisäksi Pohjois-Irlanti on ryhtynyt toimiin jäljittämään kaikkien nautojen ja lampaiden siirrot maiden välillä lokakuun 1. päivästä lähtien. Siirretyt eläimet tullaan eristämään ja testaamaan.

Sinikielitautia aiheuttava virus tarttuu pienten polttiaisten pureman välityksellä. Virus voi tarttua muun muassa lehtiin, vuohiin ja lampaisiin. Virus voi levitä myös sperman välityksellä, emosta sikiöön istukan kautta ja vastasyntyneeseen maidon

välityksellä. Lampaille tartunta on usein vakavampi kuin naudoille.

Taudin nimi tulee verenkiertohäiriön seurauksena turpoavasta ja sinertävästä kielestä, jota tavataan erityisesti lampailla taudin loppuvaiheessa. Riski tartunnalle on suurimmillaan huhti-marraskuun välisenä aikana. Tällä hetkellä ei ole olemassa rokotteita, jotka tehoaisivat Englannissa vahvistettuun virustyyppiin. Tauti ei vaikuta ihmisten tai elintarvikkeiden turvallisuuteen.

Lähde: Farming UK & Agriland 11/2023

Entistä parempia paimenkoiria lammas- ja nautakarjatilaille

Uusiseelantilainen tutkimus pyrkii kehittämään uusia geneettisiä kriteereitä työkoiran toivottaville ominaisuuksille. Tämän uuden projektin painopisteenä on huippuluokkaisten työkoirien kasvattaminen.

Projekti soveltaa lampaiden ja nautakarjan jalostuksessa käytettyjä menetelmiä paimenkoiriin ja minimoi riskit uutta koiraa valittaessa. Arvion mukaan Uudessa-Seelannissa on 200 000 työkoiraa, joista valtaosa edustaa huntaway- ja heading-

koirarotuja. Tilalliselle paimenkoirien hankinta on merkittävä investointi ja projektilla pyritään saamaan lisää varmuutta pentujen valintaan. Hanketta tuetaan kaikkiaan 3,54 miljoonalla dollarilla.

Projekti tulee olemaan yksityiskohtaisin genominen tutkimus maan työkoiraroduista tähän mennessä, ja sillä uskotaan olevan merkittävä rooli koirien terveyden, hyvinvoinnin ja työsuorituksen parantamisessa.

Osassa projektia tunnistetaan työkoirien haluttuja piirteitä ja kehitetään uusia genomisen ennustamisen kriteereitä, jotka auttavat koirien valinnassa. Toinen osa tutkimuksesta liittyy genomin sekvensointiin ja genotyyppitykseen, jonka avulla saatetaan perustason ymmärrys resessiivisistä sairauksista aiheuttavista mutaatioista, joita rodut voivat kantaa mukanaan.

Lähde: Sheep Central 8/2023

Sukusiitoksen vaikutuksia lampaiden jalostettaviin ominaisuuksiin

Saksassa on tutkittu sukusiitoksen vaikutuksia lampaiden jalostettavien ominaisuuksien arvojen laskuun. Tutkimuksessa analysoitiin periytymisasteet ja sukusiitostaantumaa villan laadulle, lihaksikkuudelle ja eläimen ulkomuodolle, eli niille ominaisuuksille, joiden perusteella kaikki saksalaiset jalostuslampaat arvioidaan.

Sukusiitos voi heikentää eläinten kasvun, tuotanto-, terveys, ja hedelmällisyysominaisuuksia sekä yleistä elinvoimaa. Luonnonvaraisilla lajeilla suvun jatkajan valinta tapahtuu elinvoimaominaisuuksien perusteella, kun tuotantoeläimillä valintaan vaikuttavat myös tuotantoon liittyvät ominaisuudet. Sukusiitos vaikuttaa näihin piirteisiin enemmän, koska ne ovat intensiivisesti valittuja. Korkeamman periytyvyyden ominaisuuksissa sukusiitoksen vaikutusta voidaan arvioida suuremmalla tarkkuudella,

mutta tässä tutkimuksessa tarkasteltujen ominaisuuksien periytymisasteet olivat keskimääräisiä.

Mukana tutkimuksessa oli 30 lammasrotua, joille löytyi kansallisesta tietokannasta riittävät tiedot niin sukupuiden kuin arvosteltavien ominaisuuksien osalta. Periytymisaste oli kaikilla roduilla kaikissa tutkimuksissa ominaisuuksissa keskimääräinen (0,14–0,18).

Sukusiitoksen aiheuttama heikentyminen oli ilmeinen kaikissa ominaisuuksissa, kun kaikki 30 rotua olivat mukana laskennassa. Se oli merkittävä tekijä villan laadulla vain muutamilla roduilla, kun taas lihaksikkudessa 14/30 rodulla saatiin merkitseviä arvoja. Yhden prosentin lisäys sukusiitosasteessa pienensi kaikkien kolmen ominaisuuden keskiarvoa 0,33 % niiden keskihajonnasta kaikilla lammasroduilla.

Esi-isien sisäsiittoisuudesta johtuvat positiiviset vaikutukset olivat merkitseviä vain hyvin harvoilla roduilla eri ominaisuuksissa. Kaikissa 30 lammasrodussa oli viitteitä siitä, että ulkomuodon kohdalla heterotsygoottisiin esi-isiin kohdistunut valinta on vähentänyt sukusiitostaantumaa aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia.

Tulosten tarkoitus on auttaa määrittämään sukusiitoksen vaikutuksia jalostuksessa tavoiteltaviin ominaisuuksiin tutkimuksissa lammasroduissa. Tulokset helpottavat jalostusohjelmien tarkastamista erityisesti sellaisilla lammasroduilla, joilla on kriittinen efektiivinen populaatiokoko ja kasvava sukusiitosaste.

Lähde: MDPI 11/2023

Finnsheep-päivässä tilastotietoja, keskusteluja ja maistiais

Finnsheep-päivä Pyysalossa järjestettiin yhteistyössä Lihasula Säätiön ja Finnsheep ry:n kanssa. Lihasula Säätiön **Olli Mäkelä**n tervehdyksessä kuultiin, että uuden lampolan rakennus edistyy ja tulossa on modernit tilat 100 uuhelle.

Finnsheep ry:n puheenjohtaja **Tarja Kosunen-Krannila** esitteli yhdistyksen toimijat. Keskusteltiin suomenlammaslampurin jaksamisesta ja rodun tilanteesta, ottaen huomioon nykytilanne niin talouskuin petopuolella.

Karitsoiden teurasdatatilastot esitteli **Marja-Liisa Sevón-Aimonen**. Viereisessä kuvassa taulukot teurastuloksista roduittain ja vuosittain analysoituna NettiKatrastatista. Näistä huomataan, että suomenlammaslammaskaritsoiden teurasmäärät ovat pudonneet merkittävästi.

Teurasluokissa on eroja rotujen välillä. Puhdasrotuisten texelien ruhot luokitellaan 3 luokkaa korkeammalle verrattuna APR-ruhoihin. Teuraspainoissa erot ovat pienemmät, lukuunottamatta ahvenanmaanlammasta, mutta kasvatuspäivien määrä on kuukauden pidempi. Vertailuryhmänä on mukana vielä suomenlammasta/texel-risteytyskaritsat.

In Vivo -hankkeen puitteissa rakennet-

tiin NettiKatrast-ohjelmaan isälinjojen seuranta työkalu. Pässilinjien tilanteen muutoksesta lampuri ja asiantuntijat saavat reaaliaikaiset tiedot ohjelmaan.

Lammlyftet – A Swedish Standard for Lamb Meat Quality -teemalla luennoi Ph.D., Associate Professor **Katarina Arvidsson Segerkvist**, Sveriges lantbruksuniversitetistä. Tästä julkaistaan erillinen lehtijuttu seuraavassa Lammas & vuohilehdessä, mutta voit käydä tutustumassa EIP-hankkeen Meat Standard Sweden

Lamb 2017–2020 tuloksiin osoitteessa <https://slu-se.instructure.com/courses/1985>.

Suomenlampaan tärkein tuotantosuunta on lihan tuotanto. Seminaarissa laaturuokayrittäjä **Kaarin Knuuttila** toimi vetäjänä keskustelussa, jonka teemana oli maukas lampaanliha. Keskustelussa tuli esille vuosien kuluessa tehtyjä havaintoja:

- Lämpötila; pitkä villa, ohut nahka, verisuonisto hyvin raakataljan pinnassa, talja hauras
- Ruokinta vaikuttaa lihan laatuun; val-

Satu Nokkonen ja Jenni Kunnaala järjestivät lammaslammaistiaiset.

kuaisen niukkuus, kivennäiset, vitamiinit.

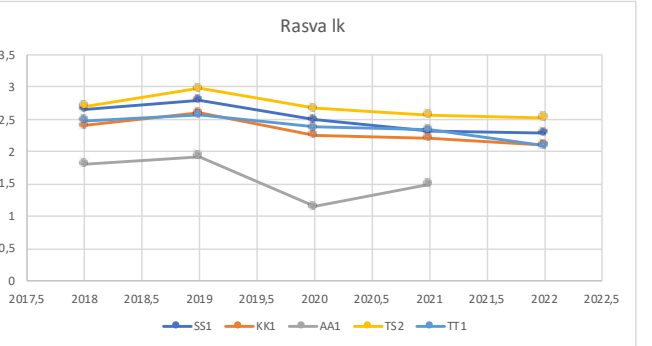
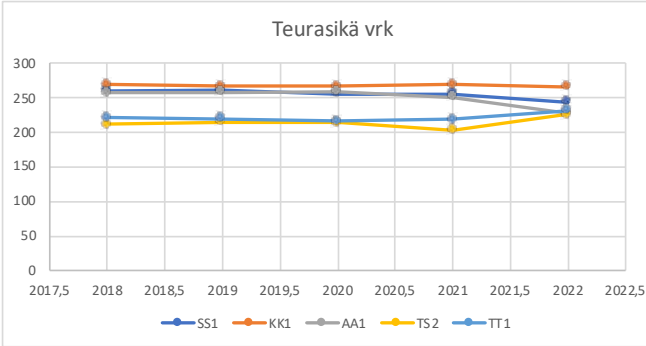
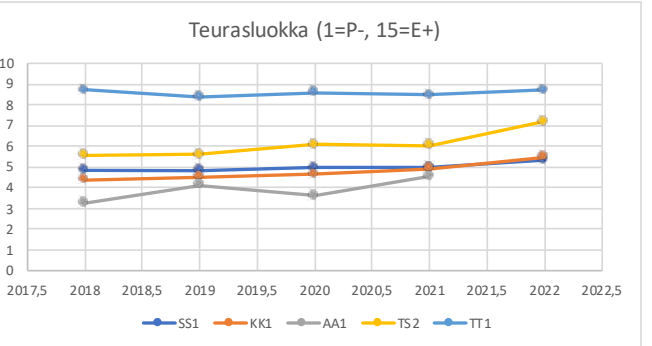
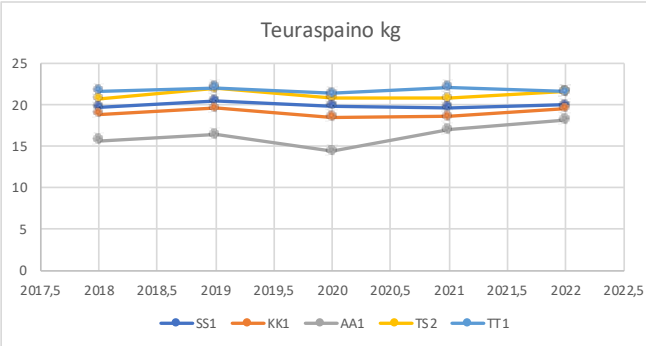
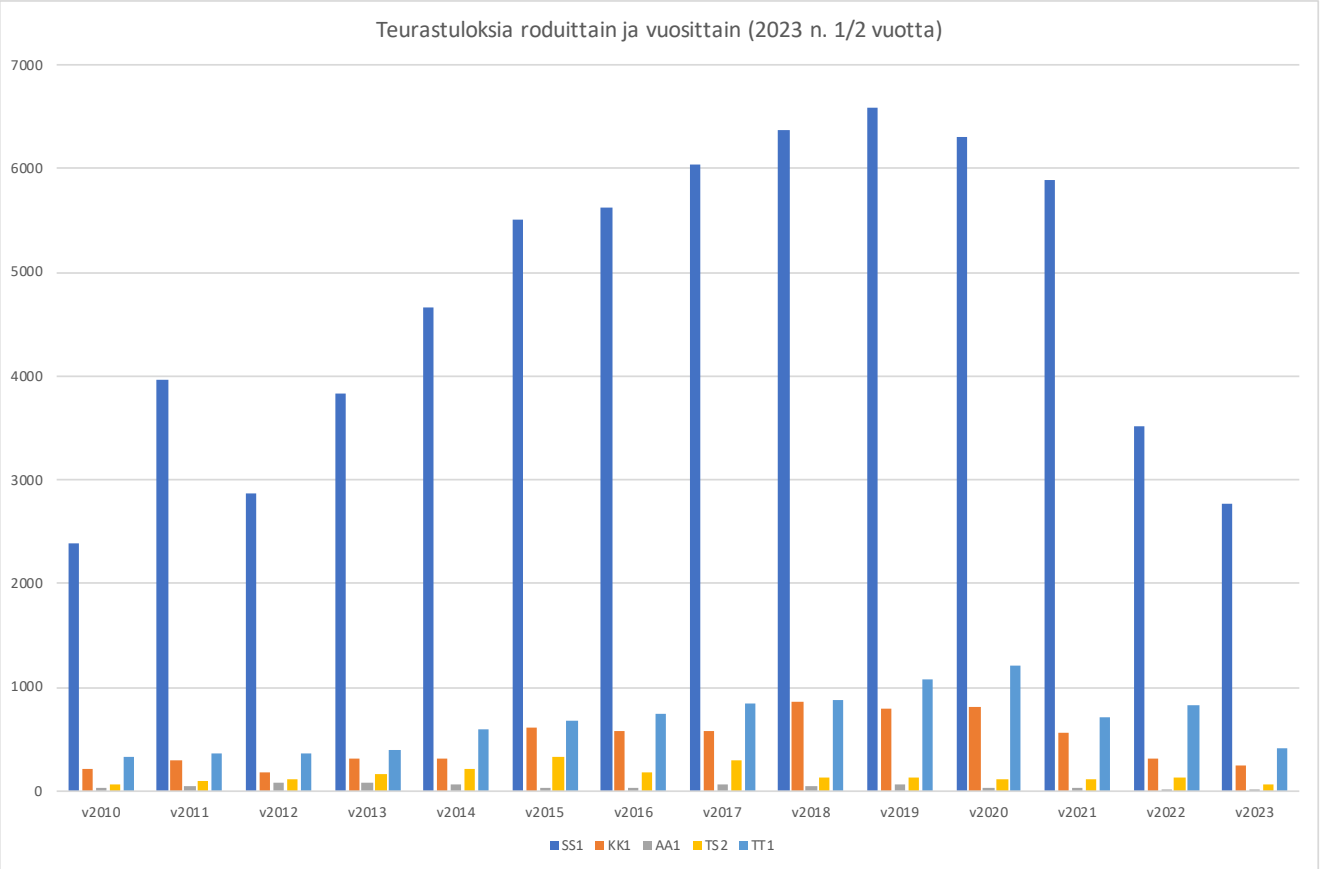
Vesi on oleellista, myös laimennella on hyvä olla vesipisteitä riittävästi, että myös lauman viimeinenkin ennättää juoda. Samalla kiinnitettävä huomiota riittävään juomiseen kuumalla säällä.

Ruokinnan äkillisellä muutoksella voi olla myös haitallisia vaikutuksia, jotka näkyvät lihantarkastuksessa myöhemminkin. Myös loisten vaikutus näkyy lihan laadussa. Ruokinnan kivennäisten epätasapainosta johtu-

vat esimerkiksi munuais- ja virtsakit.

Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiseten **Satu Nokkosen** ja **Jenni Kunnaalan** avulla järjestimme kuuden eri suomenlampaan uunissa kypsytetyn lammaslammaistiaiset. Maistiaisten lisäksi oli tarjolla makkaraa ja säilykkeitä suomenlammastiloilta.

KOONNUT **Kaie Ahlskog**
VALOKUVAT **Marja Jalo**

Koulutusta karitsoiden teuraskypsyyden arviointiin

Syyskuussa järjestettiin Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen (Lammasketju) -hankkeen toimesta Karitsan kasvatus 2 -koulutus. Koulutus järjestettiin hybridinä, johon luentojen lisäksi kuului myös paikan päällä vierailut Feedexin rehutehtaalla sekä Tajman pienteurastamolla. Koulutuksen tarkoitus oli perehtyä karitsoiden loppukasvatukseen rehujen, ruokinnan ja kasvun seurannan kautta sekä oppia teuraskypsyyden arviointia.

Koulutus alkoi Feedexin rehutehtaalta, jossa saimme kuulla yleistä tietoa tehtaan toiminnasta ja siellä valmistetuista kotimaisista rehuista. Yritys käyttää raaka-aineinaan eri rehuseoksissa vain kotimaista viljaa. Oli mielenkiintoista päästä vierailemaan rehutehtaan sisälle, jossa robotti täytti automaattisesti tarkoin suunnitelluilla rehuresepteillä rehusäkit, lastasi kuormalavoille, josta ne siirtyivät pakattavaksi ja siirtä eteenpäin. Vierailun jälkeen siirryimme Hotelli Polarikselle Edsevössä, jossa nau-

timme maittavan lounaan Feedexin sponsoroina. Luennot järjestettiin Polariksen kokoustiloissa.

Vitamiineilla tärkeä merkitys karitsoiden loppukasvatuksessa

Ensimmäisenä luennoitsija **Milla Frantzi** (Vilomix) kertoi koulutuksessa, miksi vitamiineja kannattaa antaa lampaille. Vitamiineilla on tärkeä tehtävä lampaiden ja karitsoiden terveyteen, vastustuskykyyn, lihaksistoon, lihan laatuun sekä lisääntymiseen ja hedelmällisyyteen. Stressi, sairaudet ja kasvu lisäävät vitamiinien tarvetta. Frantzin mukaan tärkeimmät vitamiinit karitsoiden ruokinnassa ovat E-vitamiini ja seleeni, jotka toimivat tehokkaimmin yhdessä. Antioksidantit vaikuttavat merkittävästi karitsan lihan laatuun, mm. ulkonäköön, tuoksuun, makuun ja rakenteeseen. Hyvälaatuinen liha on punaista, mureaa ja pysyy tuoreena mahdollisimman pitkään, jossa lampaan aromi säilyy.

Feedex valmistaa rehuja lampaille, lehmille ja hevosille

Feedexin **Raimo Näsi** esitteli Feedexin lampaille tarkoitettuja rehuvalikoimia. Lampaiden ruokinnassa on tärkeää huomioida, ettei synny seleeninpuutetta. Seleenin puute voi aiheuttaa lihasrappeumia, karitsahalvauksia, syömättömyyttä ja kasvun heikkenemistä. Myös hedelmällisyys ja utaretulehdukset johtuvat usein seleenin puutteesta.

– Terve karitsa kasvaa ruoalla ja rakkauksella: hyvä hoito, puhtaas, kuivat ja lämpimät olosuhteet sekä oikeanlainen ruokinta ovat terveen karitsan lähtökohdat, Näsi painottaa.

Karitsan ruokinnassa on tärkeää huomioida riittävä energian- ja valkuaisen saanti, koska energianpuute on yleinen kasvua rajoittava tekijä, eikä alkuvaiheessa menetettyä kasvua saa kiinni enää myöhemmin.

Ruokintaan kannattaa siis panostaa; ravintoaineet imeytyvät tehokkaammin terveestä suolinukasta ja pötsin nopea kehittyminen edistää syödyn ravinnon hyödynämistä kasvuksi. Parempi vastustuskyky ja hyvinvoiva suolisto kantavat pitkälle. Jos karitsilla esiintyy terveysongelmia, niiden syyt pitää selvittää ja tehdä suunnitelma niiden korjaamiseksi. Ylisyyttö on turha kustannus ja liikalihavuudella on negatiivisia vaikutuksia muun muassa lisääntymiselle ja rasvoittumiselle. Ruokintaa suunnitellaan

aina tuotantovaiheen mukaan!

Monet tekijät vaikuttavat karitsoiden kasvuun ruokinnassa!

ProAgria Etelä-Pohjanmaalla lammasneuvojana työskentelevä **Sini Sillanpää** luennoi karitsoiden ruokinnasta. Karitsan ruokintaan vaikuttavat monet tekijät; oikeanlainen lopputiineen uuhun ruokinta, ternimaidon saanti, oikeanlainen imettävän uuhun ruokinta, karitsabaarin rehut sekä vieroituksen onnistuminen. Karitsoiden huono kasvu vaikuttaa kasvuajan pidentymiseen ja sitä kautta kustannusten kohoamiseen. Teuraslaatu heikkenee, mikä taas vaikuttaa teurashintaan. Tavoitteena on kasvattaa tehokkaasti hyvälaatuisia teuraskaritsaita.

Miksi siis energiaa ja valkuaista, miksi suunnitella ja seurata?

Karkearehua tehdessä huomioidaan rehun korjuu-aika, lannoitus, nurmen perustaminen sekä maan kasvukunto. Karkearehusta kannattaa tehdä analyysijä, jotta tiedetään rehun laatu sekä täytyvätkö rehulle asetetut tavoitteet. Rehunteossa kannattaa tavoitella mahdollisimman korkeaa D-arvoa. Kasvaville karitsille hyvä D-arvo on 680, ME noin 11 MJ/kg ka ja raakavaluainen 130–170 g.

Vinkkejä ja apuvälineitä kasvun seuraamiseen

- Omaan lampolaan sopiva vaaka
- Riittävästi irtoaitoja, punnituspussi ja ohjausaita
- Ränni, jossa backstop
- Osaavan ja koulutetun koiran käyttö
- Digimerkit ja siihen sopiva lukija
- Muistiinpanot vihkoon tai digitaalisesti; päivämäärä, ryhmä kg sekä muut lisähuomiot

Liikaruokinnalla kustannukset nousevat, ruhot rasvoittuvat ja ruokinta on epätasapainossa, mutta liian vähäisellä ruokinnalla eläinten kasvu kärsii, joka vaikuttaa talouteen.

Laidunkasvatus on tavanomainen lampaille, mutta kaikki nurmet eivät ole saman arvoisia. Laiduntamisen ajoitus on tärkeää; eläimet tulee laittaa laitumelle ajoissa, mutta ottaa ne myös ajoissa pois sieltä. Eläinmäärän täytyy olla sopiva laitumeen nähdessä, ettei tuotos kärsi tai tule loistautipainetta, nurmen tallausta eikä korsiintumista. Eläinten laiduntaessa lohkonvaihdot tulee tehdä säännöllisesti, jotta ei tule ylilaidunusta. Lannoitus tehdään oikeanlaisesti ja valitaan oikeat nurmikasvit; satoisat, maittavat ja tallauksen kestävät.

Tuottajalla on tärkeä rooli osana lampaanlihaketjua!

Karitsoiden ruokinta vaikuttaa teurasruhojen laatuun, jotta saadaan tuotettua tasalaatuisia lihaa. **Milla Alanco-Ollqvist**, ProAgria Etelä-Pohjanmaalta painottaa, että huonolaatuiset ruhot ovat ongelmallisia teurastamolle, kaupalle ja ravintoloille. Huono teurasprosentti kertoo, että ruhossa on paljon luuta, mutta vähän lihaa. Liian korkea rasvaisuus teettää lisää leikkauksia tarvittavien osien saamiseksi myyntikuntoon.

Kasvutavoitteiden asettaminen

Onnistuneen kasvun takaamiseksi huomioidaan rotukohtaiset ominaisuudet, ruokinta, tila ja ruokintapaikat sekä aikataulutus. On myös tärkeää ottaa huomioon lammastilan vuosikierto, karitsoiden kasvutavoitteiden seuranta ja mittauspisteet.

Punnitukset ovat karitsoiden kasvun tärkein mittari

- Syntymäpaino 3 päivän iässä
- 6 viikon paino
- 4 kuukauden paino
- Teuraspunnitus
- Lähtöpaino ja teurastulokset

Kasvua seuraamalla saadaan tasalaatuiset teuraat, joissa on mahdollisimman vähän yli- tai alipainoisia ruhoja. Koska silmämääräinen arviointi on vaikeaa eläimen korkeuden, muodon ja villapeitteen takia, säännölliset punnitukset ovat paras ratkaisu seurata kasvua ja siten reagoida mahdollisiin kasvutaantumisiin nopeasti. Totuta eläimet punnituksiin, työ helpottuu huomattavasti!

Teuraskypsyyden arviointi

Tavoite-elopaino ennen teurastusta tehtävässä punnituksessa on 47–50 kg rodusta riippuen. Lopullinen ruhopaino vaihtelee rodun mukaan. Liharoduilla teurassaanto voi olla jopa 50 %. Alkuperäisroduilla teu-

rasaanto on pienempi, 40 %, ja risteytysten saanto on näiden välillä. Teuraskypsyyttä arvioiessa kannattaa kiinnittää punnitukseen lisäksi huomiota eläinten ulkomuodon pyöreyyteen. Myös ikä, rotu ja sukupuoli vaikuttavat teuraskypsyyden arviointiin.

Lampaanruhojen luokitus

Koulutus jatkui seuraavaksi lampaanruhojen luokituksesta, josta oli kertomassa Juha Koskenoja, Foodwest Oy:ltä. Lampaanruhot luokitetaan visuaalisesti harjaantuneen, virallisen hyväksynnän ja valtakirjan omaavan luokittajan toimesta arvioimalla ruhon lihakuus ja rasvaisuus siten, kuin on ova asetuksessa säädetty. Suomessa on käytössä lampaan muoto- eli lihakuusluokituksessa viisi pääluokkaa; E, U, R, O, P ja niissä kaikissa osaluokat + ja -. Rasvaluokituksessa on käytössä viisi pääluokkaa; 1, 2, 3, 4 ja 5.

Ruhojen merkitseminen on tehtävä leimalla tai ruhotunnisteluapulla, josta käyvät ilmi ruhon tunnistemerkintä, ruholaji, lihakuus- ja rasvaisuusluokat. Ruhotyyppit (asetus 1308/2013) ovat; A= alle 12 kk ikäisten karitsoiden ruhot ja B= muiden lampaiden ruhot.

Vierailu Tajman pienteurastamolla

Lampaanruholuokitusluennon jälkeen lähdettiin vierailemaan Tajman pienteurastamolla. Kaikille jaettiin hyvät suojavarusteet, sillä teurastamoilla on tiukat suojavarustesäännöt hygieniasyistä. Tajma on pienteurastamo, joka tarjoaa lihankäsittelyn palveluita asiakkaitaan toivomuksen mukaisesti. He suorittavat yrityksessään teurastuksen, riiputuksen, paloittelun ja pakkaamisen. Stressivapaat eläimet takaavat parempilaatuisen lihan, joten he panostavat eläinten hyvinvointiin järjestämällä niille mahdollisimman rauhalliset olosuhteet.

Teurastamoesittelyä meille oli pitämässä **Daniel Mannström**. Oli todella mielenkiintoista ja tärkeää päästä näkemään konkreettisesti lihakuus- ja rasvaisuusluokat eri ruhoilla ja miten kasvatus vaikuttaa niiden laatuun.

KIRJOITTAJA
Niina Koivisto,
harjoittelija, Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke,
Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke on Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallinnoima ja ProAgria Etelä-Pohjanmaan ja Suomen Lammasyhdistyksen osatoteuttama, Euroopan unionin maaseudun kehittämisen maatalousrahaston rahoittama hanke.

Koboltpuutos on kuolemaksi

Lampaiden laihuminen ja kuolemat ilman päivän selvää syytä on tarpeen selvittää tarkoin tutkimuksin ja raadonauvauksin. Lammaskivennäisten vakuustodistukset kannattaa lukea huolella, sillä niiden hivenainepitoisuus voi olla liian alhainen. Puutostautien seuraukset lammastilalle voivat olla musertavia ja tulla kalliiksi. ”Wasting Disease” eli kuihtumistauti on hyvin kuvaava nimitys koboltpuutostaudille, koska se johtaa täysin turhaan eläinten kuoliaaksi riutumiseen ja lampurin resurssien haaskaukseen. Koko katra voi olla vaarassa.

KIRJOITTAJAT
Salla Viiala
biologi, FM, lampuri Muhoksella
Minna Nylund
erikoistutkija, Ruokavirasto

Huolestuttavaa oireilua luomulammastilalla

Vuoden 2022 aikana alettiin havaita outoja oireita: yksittäisiä, aiemmin hyväkuntoisia ja pulskia texel-uuhia alkoi laihtua kesken laidunkauden hyväntuottoisilla, hoidetuilla peltolaitumilla. Vieroitettujen karitsoiden kasvutulokset jäivät kesällä alle odotusten ja moni uuhi oli jäänyt tyhjäksi edellisen syksyn astutuskaudesta.

Syyskerinnän yhteydessä, uusia astutusryhmiä suunniteltaessa huomattiin puolentusinaa poikkeavan hoikkaa uuhia, jotka jätettiin pois astutusryhmästä ja laitettiin sairaskarsinaan toipumaan ja tutkittaviksi. Niistä katsottiin ensimmäiseksi loisnäytteet ja sukulamadonmunia löytyikin kohtalaisen paljon. Uuhet saivat matolääkkeen, mutta ne eivät alkaneet toipua, vaan syksyn edetessä ne vain kuihtuivat edelleen ja kaksi uuhia menehtyi. Ne söivät ja märehivät loppuun asti, mutta silti niiden kuntoluokka romahti.

Talven mittaan oireilevia lampaita ilmaantui muutama lisää. Niillä oli yleistä heikkoutta, apaattisuutta ja huono rehunkäyttökyky, lihakset kuihtuivat, ne olivat aneemisen näköisiä. Niiden silmät vetistivät ja poskien villa oli märkä ja suttuinen. Laihtuminen ja lihasköyhyys näkyi niissä selkeästi pään muodon muuttumisena oudon suipoksi ja leuan alle tuli anemian aiheuttama turvotus. Villa huononi ja huopui eläimen päälle. Ne lyyhistyivät pienestäkin rasituksesta eivätkä päässeet helposti ylös. Yksi uuhi sai lyhyen krampikohtauksen ilman selvää syytä.

Sairastuneet uuhet sairaskarsinassa, näistä viidestä kaksi menehtyi, kolme selvisi.

Raadonauvauksia ja verinäytteitä

Syy outoon oireiluun oli selvítettävä ja tammikuussa 2023 kaikkiaan kolme heikkokuntoista uuhia toimitettiin Ruokavirastolle tutkittavaksi. Ensimmäisen, nuoren ja karitsoimattoman uuhien avauksessa todettiin muutoksia, jotka ovat tyypillisiä ison juoksutusmahamadan (*Haemonchus contortus*) aiheuttamalle hemonkoosille: voimakas anemia ja nesteen kertyminen kudoksiin, mutta matoja ei löytynyt. Uuhi oli lihasköyhä, mutta rasvakudosta oli jonkin verran. Maksa oli vaaleahko ja rakeisen hauras.

Seuraavien viikkojen kuluessa tutkittavaksi tuli vielä kaksi tilalla itsestään kuollutta uuhia. Molemmissa todettiin samankaltaiset muutokset kuin ensimmäisenä tutkimuksessa, lisäksi nämä olivat kellertäviä, ikteerisiä. Kummankin maksa oli hyvin vaalea ja hauras, rasvoittuneen oloinen. Toisella oli vatsaontelossa noin viisi litraa kirkasta nestettä. Mikroskooppisessa kudostutkimuksessa maksoissa todettiin voimakas rappeuma ja rasvoittuminen ja pernan syöjäsoluihin oli kertynyt runsaasti ruskeaa pigmenttiä. Todetut muutokset ja kliiniset oireet viittasivat koboltpuutteeseen.

Kolmesta laihaasta uuhesta otettiin helmikuussa 2023 verinäytteitä, joista ilmeni muun muassa voimakas anemia ja proteiinien puute, poikkeavuuksia verisoluihin ja korkeita maksaentsyymiarvoja. Näistä uuhista yksi lopetettiin keuhkokuumeella ja kaksi toipui kesälaitumella normaalisti.

Kevättalvella ruokintasuunnitelma ja rehuanalyysit tarkistettiin, jotta selviäisi onko koboltpuute mahdollinen. Maaperän alhaisen koboltpitoisuuden takia tilan omassa säilöheinässä oli vähäisesti kobolttia, esimerkiksi vuoden 2022 sadossa vain 0,042 mg/kg kuiva-ainetta. Lampaiden päivittäinen kobolttitarve on kirjallisuuden mukaan jopa noin 1 mg päivässä. Puutosoireita voi alkaa ilmetä, jos rehujen koboltpitoisuus jää alle 0,1 mg/kg kuiva-ainetta. Lampaiden on saatava puuttuvat hivenaineet lammaskivennäisestä.

Kobolttin merkitys

Koboltti on märehittäjille elintärkeä hivenaine, jota sen täytyy saada rehussa. Pötsin mikro-organismit tarvitsevat kobolttia B12-vitamiinin (kobalamiini) muodostamiseen. B12-vitamiini osallistuu muun muassa verisolujen muodostukseen sekä

Itsestään kuolleen uuhien vaalea hauras maksa.

energia- ja proteiiniaineenvaihduntaan. Kobolttin puute aiheuttaa anemiaa ja siten solujen hapenpuutetta. Energia- ja proteiiniaineenvaihdunnan häiriöiden seurauksena eläin laihtuu, lihakset surkastuvat, kudokset turpoavat, kun niihin kertyy nestettä. Oireet kehittyvät pidemmän ajan kuluessa ja puute voi olla pitkään piilevä. Ruokahalu on heikko, eläin saattaa jyrssiä karsinan puuosia tai syödä maata, eläin laihtuu, vaikka syö. Villan laatu heikkenee, limakalvot ovat vaaleat. Tiineet uuhet voivat luoda karitsansa.

Kivennäinen tarkasteluun

Tilan lampaat ovat saaneet samaa luomuhyväksyttyä ja maittavaa lammaskivennäistä annosteluohjeen mukaan jo vuosikautia, eikä aikaisemmin ollut ilmennyt kuihtumistapauksia. Kun alettiin epäillä koboltpuutetta oireiden aiheuttajaksi, kivennäisen käyttö määrää aluksi lisättiin. Vakuustodistuksesta huomattiin kuitenkin, että valmisteen koboltpitoisuutta oli yllättäen vähennetty aiemmasta 81 mg:sta/kg noin kuudesosaan eli 14 mg/kg. Kivennäisen todellinen koboltpitoisuus lähetettiin tutkittavaksi ja saatiin tulokseksi vain 11 mg/kg. Siitä kertyy lampaalle päivittäisellä 30–50 g:n käyttömäärällä kobolttia vain 0,3–0,6 mg. Käyttökelpoton kivennäinen vaihdettiin nuolukivennäiseen, jossa on kobolttia 80 mg/kg. Uusia näivettymistapauksia ei ole enää viime kevään jälkeen ilmennyt, mutta kaikkiaan yli 10 % lampaista menetettiin ja karitsoita syntyi liian vähän, koska moni uuhi jäi tyhjäksi.

MAITTAVAT

Tähti-rehut lampaille

Kinnusen Tähti-rehujen valikoimasta löydät oikeat tuotteet, kun kotoiset rehut vaativat täydennystä. Lammas-Tähti-sarjastamme löydät sopivat vaihtoedot niin astutus-, tunnutus-, imetys- kuin kasvuaikaan.

Oikeat tuotteet astutus-, tunnutus-, imetys- ja kasvuaikaan

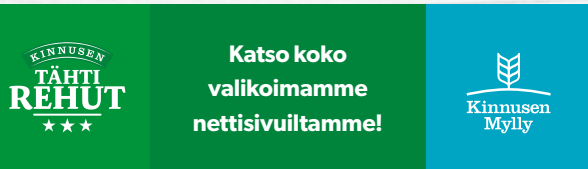
Saatavilla säkkeinä, suursäkkeinä ja irttona

Kotimaisesta viljasta, myös luomuna

Valmistettu Kinnusen Myllyllä Utajärvellä

Kysy lisää asiantuntevalta myyntitiimiltämme!

08 514 4700 | www.kinnusentahtirehut.fi

Enemmän häiriönsietokykyä sisäloistorjuntaan

Karitsa on laitumella kasvamas-sa. Nyt ja tulevaisuudessa. Laidunhygienia, laidunten tuotto ja lampurin osaaminen ratkaisevat laiduntavien eläinten terveyden ja hyvinvoinnin ja tuotannon kannattavuuden. Mutta miten varautua yhä vaihtelevampiin laidunkauden sääolosuhteisiin?

Analysoimme vuoden 2023 sisäloisanalytiikkamme tulokset. Kuluneena vuonna tutkimme liki 350 näyte-erää, joissa oli parin tuhannen eläimen näytteet. Suurin osa tiloista toteutti suositusten mukaista näytteenottoa ja toimitti uuhinäytteet huhti-toukokuussa sekä yhdet tai useammat laidunkauden karitsanäytteet kesäkuusta lokakuulle ulottuvana ajanjaksona.

Vain neljäsosalla asiakastiloistamme uuhien tartuntapaine oli niin korkea, että sisäloislääkitys oli perusteltu ja tarpeellinen. Näillä tiloille annoimme esítietojen ja löydösten perusteella ohjeet tarkoituksenmukaiseen ja turvalliseen lääkítsemistapaan. On hyvä muistaa, että virheellisestä lääkityksestä voi olla pitkällä tähtäimellä enemmän haittaa kuin hyötyä.

Karitsoiden tartuntapaine kasvaa tyyppilisesti laidunkauden edetessä. Näin tapahtui myös tänä vuonna. Siksi tilannetta laitumilla on seurattava laidunkauden kuluessa niin papananäyttein kuin myös punnituk-sin. Kasvujen hidastuminen on itse asiassa ensimmäinen merkki siitä, että kaikki ei ole hyvin. Jos loistartunnat pääsevät kehittymään ripuliksi asti, ollaan auttamatta myöhässä. Kuluneena kesänä reilu kolmasosa asiakastiloistamme joutui turvautumaan karitsoiden lääkityksiin. Lääkitykset painoutuivat laidunkauden loppupuolelle ja niiden tavoite oli turvata eläinten hyvinvointia ja kasvua.

Noin kuudesosa asiakastiloistamme paini voimakkaiden loistartuntojen kanssa kevästä syksyyn. Näillä tiloilla lääkittiin niin uuhet kuin karitsat, joskus jopa toistuvasti. On selvää, etteivät kenenkään katteet kestä tällaista pitkään. Näillä tiloilla tulisi aloittaa laidunhygienian ja laidunten tuoton pitkäjänteinen parantaminen ja siirtyä kestävämpiin laiduntamiskäytäntöihin.

Mitä papananäytteet kertovat

Näytteenoton tarkoitus on, että lampuri pysyy selvillä loistilanteesta ja kykenee reagoimaan ajoissa muutoksiin, jotka vaarantavat karitsoiden hyvinvoinnin ja kasvun.

Joskus tarvitaan myös oikein kohdennettuja lääkityksiä. Näytteiden suurin hyöty syntyy kuitenkin vasta siitä, että niiden löydöksiä käytetään pitkäjänteisen sisäloistorjunnan suunnitteluun ja valittujen toimenpiteiden vaikutusten seuraamiseen. Hyvin tärkeää on myös pysyä selvillä loislääkkeiden tehon säilymisestä.

Oikealla hetkellä otetut edustavat papananäytteet (6 eläimen yksilönäyte / tutkit-tava laidunryhmä) kuvaavat hyvin laidunhygienian tilaa ja ennakoivat ripuliriskin kasvua. Se, mikä on oikea ajankohta, riippuu paljon tilan laiduntamiskäytännöistä ja loislajeista, mutta myös sääolosuhteista. Tartuntakykyisten toukkien määrä vaihtelee huomattavasti laidunten lämpö- ja kosteusolosuhteiden mukaan – joskus dra-maattisestikin. Kesällä 2023 varoitimme asiakkaitamme kahdesti sellaisista sääolo-suhteista, jotka merkittävästi lisäsivät lois-tautien riskiä.

Periaatteet onnistuneeseen laiduntamiseen

Aina on kannattavaa järjestää karitsoille puhdas ensilaidun vähintään neljäksi vii-koksi. Se siirtää eteenpäin ja loiventaa sitä loistartuntojen huippua, jolle karitsat al-tistuvat myöhemmin kesällä. Vähittäisesti tapahtuvat tartunnat antavat myös nuor-ten eläinten immuunipuolustukselle aikaa tutustua vastustajaan ja kehittää vahvempi vastustuskyky. Puhdas ensilaidun ehkäisee myös kokkidioosia, joka on alkukesän tärkein ripulin aiheuttaja.

Ehdottoman tärkeä lähtökohta on myös laidunten lohkominen, mikä mahdollistaa oikea-aikaiset laitumenvaihdot. Puhtaasti loisten elinkierron näkökulmasta karitsat eivät saisi viettää lohkolla 2–3 viikkoa pi-dempään, elleivät ne ole olleet koko elä-määnsä puhtailla laitumilla. Toinen näkö-kulma liittyy kasvuston uudistumiskykyyn. Laidunta ei koskaan saisi syöttää alle 5 cm pituiseksi. Liian lyhyeksi syöty kasvusto el-pyy hitaasti, kun yhteyttävää pinta-alaa on niukasti. Lisäksi on niin, että jos karitsat joutuvat haukkaamaan rehua läheltä maan pintaa, ne altistuvat kaikkein suurimmalle määrälle tartuntakykyisiä toukkia.

Jos laidunalan tarve on alun perin lasket-tu liian optimistisesti, ei joustoa juuri löydy siinä vaiheessa, kun laidunten tuotto jää selvästi odotetusta, esim. kuivuuden vuok-si. Niukka ravinnonsaanti heikentää myös karitsoiden vastustuskykyä loisille.

Jos mahdollista, karitsat kannattaisi vie-roittaa ennen laidunkautta. Tilanteessa, jossa karitsat ja aikuiset eläimet eivät mis-sään vaiheessa laidunna samoilla laitumilla, laidunhygienian ylläpitäminen helpottuu ratkaisevasti. Toinen merkittävä etu on se, etteivät uuhet ja karitsat kilpaile samasta, kaikkein parhaimmasta ja maukkaimmasta kasvustosta. Yli kahdeksan viikon ikäiset karitsat eivät juuri enää saa uuhien maidosta lisäpotkua kasvuunsa, jolloin uuhillekaan ei enää kannata syöttää parasta laidunta. Viimeistään vieroituksesta uuhet kannattaa siirtää pois viljellyiltä laitumilta, jos mah-dollista.

Miten varautua vaihteleviin sääolosuhteisiin

Kun laitumet saavat veträ usean viikon kui-van kauden jälkeen, pitää karitsat siirtää vii-kon sisällä uudelle laitumelle tai lohkolle. Kun toimii näin, voi ehkäistä tartuntaky-kysten toukkien aiheuttaman massiivisen yhtäaikaisen tartunnan, mikä helposti sai-rastuttaisi nuoret eläimet.

Karitsoiden kasvun seuraaminen onnis-tuu luotettavasti ainoastaan punnitsemalla, suositus 3 viikon välein. Ns. sademetsäke-leillä punnituksia on tehtävä tiheämmin, kahden viikon välein, jotta mahdolliset lois-ten aiheuttamat häiriöt havaitaan ajoissa. Jos karitsoiden kasvut hiipuvat, on otettava papananäytteet. Sademetsäkelit voivat joh-taa niin voimakkaisiin tartuntoihin karit-soissa, että myös uuhet sairastuvat vakavin seurauksin, jolloin kyseessä on tyyppisesti ns. hemonkoosi. Tästä on ollut esimerkkejä myös Suomessa.

Peltolohkojen välillä on selviä eroja nii-den tuottavuudessa sekä kestävyyydessä sään ääri-ilmiöitä vastaan. Maan kasvukuntoa ja pellon tuottavuutta tulisi yhä useammin tarkastella kokonaisvaltaisesti. Hyvä eko-systeemin toiminta näkyy toimivana vesi-taloutena, ravinnekiertona ja runsaana kas-vustona, joka pystyy yhteyttämään. Maan hyvä kasvukunto ja monipuoliset nurmire-huseokset lisäävät laidunten häiriönsietoa. Häiriönsietoon ja sisäloistautien ehkäisyyn kannattaa investoida.

KIRJOITTAJAT
Johanna ja Eero Rautiainen,
Lammasmaailma

Tämä on kolmiosaisen juttusarjan ensimmäinen osa, jossa käsitellään eläinsuojelutarkastuksen kulkua lam-mastilalla. Toisessa osassa käydään läpi lampaita koskevat lainsäädännön vähimmäisvaatimukset. Kolmannessa osassa käydään läpi lampaiden eläinsuojeluvälvontaa teurastamolla.

Juttusarjan tarkoitus on:

- kertoa, mitä tarkoittaa eläinsuojelutarkastus tilalle,
- käydä yleiskielisesti läpi lampaita koskevat lain vähim-mäisvaatimukset,
- ohjata huomiota teuraseläinten kuntoon
- vähentää omalle kohdalle osuvan tarkastuksen pelkoa ja siitä aiheutuvaa stressiä.

Eläinsuojelutarkastus lammastilalle

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Nina Nihilä
eläinlääkäri

5 tärkeintä pointtia

- Tarkastuksen tekee eläinsuojelu-viranomainen
- Tarkastuksella voidaan kuvata
- Tarkastus pyritään tekemään ennalta ilmoittamatta
- Lampurin läsnäolo ei ole pakollista, mutta suotavaa
- Lampurilla on oikeus tulla kuulluksi

Kuka tarkastuksen suorittaa?

Eläinsuojelutarkastuksen saa suorittaa vain eläinsuojeluviranomainen eli virkaeläinlää-käri (virkanimikkeitä esimerkiksi kunnan-eläinlääkäri, välvontaeläinlääkäri, hygiee-nikkoeläinlääkäri tai läänineläinlääkäri), poliisi tai terveystarkastaja. Ei siis esimer-kiksi eläinsuojeluvälvoja tai neuvoja. Vir-kaeläinlääkärin kanssa tarkastuksella saattaa olla mukana ELY-keskuksen tarkastaja, jos tilalla välvotaan samalla esimerkiksi lampai-den merkintää ja rekisteröintiä. Yhteistar-kastuksilla saadaan erillisten välvontakäyn-tien määrää vähennettyä.

Terveydenhuoltokäynnit tai neuvonta-käynnit eivät koskaan ole eläinsuojelutar-kastuksia, vaan nimensä mukaisesti neu-vonnallisia, ongelmien ennaltaehkäisyyn tarkoitettuja käyntejä. Asiallinen neuvoja tai hoitava eläinlääkäri kuitenkin kertoo rehellisesti lampurille, jos havaitsee lainvas-taisuuksia tai edes riskikohtia. Lisäksi heil-läkin on velvollisuus tehdä ilmoitus viran-omaiselle, jos toiminta on lainvastaista. Ei ole kenenkään osapuolen etu, jos toiminta jatkuu vuosia puutteellisenä ja lampaiden hyvinvointi vaarantuu. Eniten siinä tilan-teessa kärsivät aina lampaat.

Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus

Näillä tarkastuksilla välvotaan eläinsuojelu-lain vähimmäisvaatimusten noudattamista. Tarkastuksia suorittavat pääasiassa kun-nan- ja välvontaeläinlääkärit. Tarkastukset tehdään viranomaiselle tulleen ilmoituksen perusteella. Ilmoittaja voi olla kuka tahansa – jokaisella on velvollisuus tehdä eläinsuo-jeluilmoitus virkaeläinlääkärille epäillessään eläinten hoidossa olevan puutteita. Läh-tökohtaisesti ilmoittajan nimeä ei kerrota lampurille eikä tarkastuksen tuloksia kerro-ta ilmoittajalle.

Epäilyyn perustuvat eläinsuojelutarkas-tukset suoritetaan ennalta ilmoittamatta.

Ehdollisuuden välvonta (vanhalta nime-ltään täydentävien ehtojen välvonta)

Toteutetaan sekä arpaonnen että mahdol-listen aiemmilla tarkastuksilla todettujen puutteiden perusteella. Tarkastetaan vain tiloja, jotka ovat hakeneet maataloustukia. Tarkastuksen eläinten hyvinvointisäädösten osalta suorittaa läänineläinlääkäri. Ehdol-lisuuden välvonnassa tarkastellaan maata-loustukien perusteena olevia vaatimuksia, jotka saattavat osin erota kansallisesta eläin-suojelulainsäädännöstä.

Mitä tarkastuksella tapahtuu?

Hyvään hallintotapaan kuuluu, että eläin-suojeluviranomainen tilalle tullessaan esi-täytyy ja todistaa myös henkilöllisyytensä esimerkiksi henkilökortin avulla. Myös lampurin on syytä esittäytyä ja esitellä mah-dollisesti tarkastukseen hänen pyynnöstään osallistuvat apuhenkilöt. Välvontakäynnin peruste käydään heti tarkastuksen alussa läpi. Tyyppilisesti aloitetaan lampaiden ja pitopaikkojen tarkastamisella ja lopuksi käydään läpi asiakirjat, joskus myös limit-täin tai muussa järjestyksessä, esimerkiksi työaikaaulujen tai sääolosuhteiden vuoksi. Tarkastuksilla otetaan tavallisesti valokuvia tarkastuksen muistiinpanojen tueksi. Valokuvaaminen lampolassa ei edellytä lupaa lampurilta, eikä kuvaamista saa estää.

Kun viranomainen saapuu tilalle, tilan omat tautisuojauskäytännöt määrittävät, kuinka huolellisesti tarkastusta suorittavan tulee suojautua tarkastuksen aikana. Lam-puri ei oikein voi motkottaa tarkastuksen aiheuttamasta tautiriskistä, jos tilatason tavanomainenkin tautisuojaus on puut-teellista. Hyvä tautisulku ja asianmukaiset suojavarusteet vieraille kuuluvat lampoloi-den nykyaikaisiin toimintatapoihin. Lam-mastilalla asianmukainen suojaus tarkoittaa kuitenkin yleensä suojahaalaria, suojakä-sineitä ja puhtaita jalkineita. Nämä voivat olla kertakäyttöisiä tai pestäviä, pääasia, että ovat puhtaita eikä niillä ole käyty toisella ti-lalla pesemättä ja tarvittaessa desinfioimatta niitä käyntien välillä. Jos tilalla ei ole tar-jota suojavarusteita, viranomaisilla pitäisi olla nämä mukana. Viranomaisella ➔

on myös työturvallisuussyistä oikeus valita esimerkiksi tilan tarjoamien liian suurten jalkineiden sijaan omat jalkineensa.

Kirjanpidon tarkastusta helpottaa merkittävästi, jos kirjanpito on ajan tasalla, asiallisesti koottu ja helposti tarkastettavissa, esim. poistot ja Honkajoen kuitit tai hautauskirjanpito mapitettuna ja lääkekirjanpito kronologisesti vihkoon kirjattuna. Kirjanpidon esittämisestä kieltäytyminen tai kirjanpidon esittämättä jättäminen tulkitaan kirjanpidon puuttumiseksi.

Kun lampuri huolehtii säännöllisesti kirjanpidosta, voi mapin vain napata hyllystä selattavaksi siinä kohtaa, kun papereita käydään läpi.

Ei tarvitse panikoitua, jos joltain eläimestä puuttuu korvamerkki, niitä tippuu ja sitä varten lammaskorvamerkin kautta on mahdollista tilata korvamerkkejä. Jos tilalla havaitaan useita puutteellisesti merkittyjä lampaita, herää viranomaisella kyllä syystäkin huoli toiminnan asianmukaisuudesta. Samoin korvamerkkitalausten vähyys on viranomaisen silmiin riskitekijä. Pidä merkintä ja rekisteröinti siis ajan tasalla. Suomessa on tulossa käyttöön punaiset tilapäismerkit, joiden on tarkoitus helpottaa esimerkiksi lampaiden lähettämistä teuraaksi, sillä korvamerkkien saamisessa tunnetusti hieman kestää. Tilapäismerkkejä voi olla tilalla tällaisia yksittäistapauksia varten.

Lampurilla on lakisääteinen velvollisuus avustaa tarkastuksen kulussa. Se on myös hyvä hetki osoittaa, kuinka toimivat käytännöt lampaiden käsittelyyn tilalla on. Valvontakäynnillä ei kirjoiteta reseptejä tai lääkkeitä akuutisti hoitoa tarvitsevia eläimiä, näitä varten lampuri kutsuu tilalle erikseen hoitavan eläinlääkärin. Tarkastuksen päättyessä ja tietenkin myös tarkastuksen aikana lampurilla on mahdollisuus kysyä kysy-

myksiä tarkastukseen liittyvistä seikoista. Tarkastuksen kulkua ei saa estää tai häiritä, siinä tapauksessa paikalle kutsutaan tarvittaessa poliisi virka-avuksi.

Valvontakäynnin kulku voi muuttua äkistikin, jos havaitaan välittömässä vaarassa olevia eläimiä, erittäin vakavia puutteita eläinten hoidossa tai tarkastuksen suorittaminen muuttuu vaaralliseksi.

Mitä tarkastuksen jälkeen tapahtuu?

Eläinsuojeluviranomaisen tekemän tarkastuksen jälkeen lampurin tulee aina saada käynnistä kirjallinen tarkastuskertomus. Jos viranomaisen ei ole havainnut tarkastuksella mitään lainvastaista, hän kirjaa tarkastuskertomukseen tarkastuksen havainnot ja korkeintaan neuvoja. Ne eivät ole velvoittavia, vaan yleisluontoisia ja ohjaavia. Tällaisen tarkastuspöytäkirjan tarkoitus on osoittaa, että tilan lampaanpito täyttää tarkastushetkellä eläinsuojelulain vaatimukset.

Jos tarkastuksella havaitaan lainvastaisuuksia, joutuu viranomaisen tekemään asiassa hallintopäätöksen eli antamaan kiellon, määräyksen tai suorittamaan kiireellisen toimenpiteen. Näistä ilmoitetaan kyllä tarkastuksen aikana tai välittömästi tarkastuksen päätteeksi, ne eivät siis tule yllätyksenä lampurille. Kiellot tai määräykset voidaan antaa joko suullisesti heti tarkastuksella tai kirjallisesti myöhemmin. Suullinen kieltäminen tai määräys on täysin laillinen ja lampuria velvoittava sekä tarpeen tilanteissa, joissa lampaat tarvitsevat välittömästi jotain hoitoa, esimerkiksi puhdasta juomavettä, ravintoa tai sääsuoja. Tällaisessa tapauksessa viranomaisen on kuitenkin viipymättä annettava kieltä tai määräys lampurille myös kirjallisena, tyyppillisesti muutaman päivän kuluessa.

Lampurilla on aina mahdollisuus tulla

kuulluksi ennen kieltojen tai määräysten antamista. Kuuleminen voidaan puutteista riippuen suorittaa joko suullisesti heti tarkastuksen suorittamisen jälkeen tai myöhemmin kirjallisesti. Kirjallisen kuulemisen ollessa kyseessä lampurille toimitetaan tarkastuskertomuksen yhteydessä kuulemiskirje ja annetaan määräaika kuulemiselle. Tässä kohtaa voi jo todentaa esimerkiksi rikkinäisen vesikupin korjauksen, jolloin asia otetaan huomioon hallintopäätöstä tehdessä.

Kiireellisiksi toimenpiteiksi nimitetään tilannetta, jossa lampuri ei itse syystä tai toisesta noudata annettuja määräyksiä, vaan viranomaisen joutuu puuttumaan lampaiden hoitoon välittömästi, jotta niiden hyvinvointi saadaan turvattu. Näihin toimenpiteisiin lukeutuvat esimerkiksi rehun tai lomituksen hankkiminen tilalle, lampaiden siirto väliaikaiseen hoitoon tai myynti tai jopa lopetus. Lampuri on vastuussa kiireellisistä toimenpiteistä aiheutuvista kustannuksista, joten toimenpiteet pyritään tekemään minimikustannuksilla ja vain välttämättömäksi ajaksi. Tämä tarkoittaa yleensä enintään 1–3 vuorokautta, jonka aikana tilanne pyritään ratkaisemaan siten, että kustannuksia ei muodostu pidempään eikä lampaiden hyvinvointi vaarannu lisää.

Hallintopäätöksestä pitää käydä ilmi määräaika, johon mennessä lampurilla on velvollisuus korjata puutteet. Lisäksi mukana tulee aina olla valitusosoitus, sillä lampurilla on mahdollisuus valittaa saamastaan hallintopäätöksestä hallinto-oikeuteen. Määräajan umpeuduttua suoritetaan uusintatarkastus. Joissain tapauksissa uusintatarkastus voidaan suorittaa hallinnollisesti esimerkiksi valokuvan tai eläinlääkärin kuittin perusteella (kuva korjatuista rakenteista, kuitti eläimen hoidosta). Pääsääntöisesti kuitenkin uusintatarkastus suoritetaan uudella tarkastuskäynnillä.

Eläinsuojeluviranomaisella on myös lakiin kirjattu velvollisuus ilmoittaa poliisille, kun joutuu antamaan kieltoja, määräyksiä tai tekemään kiireellisiä toimenpiteitä. Poliisi sitten päättää lähteekö suorittamaan asiassa esitutkintaa ja aikanaan syyttäjä päättää vaaditaanko rangaistuksia. Nämä eivät ole tarkastuksen suorittaneen eläinsuojeluviranomaisen päätettävissä. Eläinsuojeluasia raukeaa vasta, kun kaikkia annettuja kieltoja tai määräyksiä on todisteellisesti noudatettu ja toiminta täyttää lain vähimmäisvaatimukset.

Yleisiä ohjeita

Olisi mahtavaa voida todeta, että lammastiloille tehdyt eläinsuojelutarkastukset ovat aiheettomia. Havaittujen laiminlyöntien osuus on kuitenkin ollut nousussa pari

kulunutta vuotta. Hyvin huolestuttavasti puutteina ovat olleet aivan perustavanlaatuiset seikat, kuten rehun ja juomaveden saanti, pitopaikan puhtaus ja puutteet hoidossa, kuten kerinnässä, sorkkien hoidossa tai sairaiden lampaiden hoitamisessa. Jokaisen lampaanpitäjän vastuulla on pitää oma pesä puhtaana ja huolehtia siitä, että suomalainen lampaanpito profiloituu eettisenä ja vastuullisena eläintenpitona.

Omaa tilannettaan tuottaja hankaloittaa yleensä eniten asettumalla vastahankaan ja kieltäytymällä tekemästä korjauksia tilanteen parantamiseksi. Ylpeys ja itsepäisyys ovat hirvittävän huonot neuvotteluvaltit siinä kohtaa, kun ”maito on jo kaatunut”. Koska kaikkien osapuolten yhteinen tavoite pitäisi olla hyvinvoivat eläimet, kannattaa keskittyä siihen, mitä voisi tehdä tulevaisuudessa paremmin. Tarkastusten tarkoitus on aidosti, oikeasti huolehtia siitä, että ihmisen hoidossa olevat lampaat saavat edes vähimmäisvaatimusten mukaiset elinolosuhteet ja hoidon.

Laki on siis vain vähimmäisvaatimus, eikä sen pitäisi olla keneltäkään lampaanpitäjältä liikaa vaadittu. Enemmän ja paremmin saa myös aina tehdä! Jokaisen lampurin tulee tuntea valtioneuvoston asetus lampaiden suojelusta 587/2010 ja kannat-

Lampaiden pitopaikan lantapatteri oli noussut yli metrin korkeuteen, eläimillä ei ollut käytössään kuivaa ja puhdasta makuupaikkaa ja pitopaikan ilmanlaatu oli heikko. Osa lampolan seinästä oli romahtanut. Lampaille ei ollut tarjolla rehua tai vettä.

taa jo tutustua tammikuussa 2024 voimaan astuvaan lakiin eläinten hyvinvoinnista 693/2023. Vuoden loppuun asti on vielä voimassa eläinsuojelulaki 247/1996 ja eläinsuojeluasetus 396/1996. Jos lampuri on hakenut EU-tukia, tulee lainsäädännön lisäksi huolehtia, että tukiehdot täyttyvät.

Lopuksi kehotan jokaista lampurikollegaa käymään oman lampolan toiminnot ja olosuhteet mielessään objektiivisesti läpi

- mikä on se mahdollinen kriittinen piste, mikä pitäisi korjata. Usein sen tietää kukin tahollaan ihan itse, nyt on sopiva hetki laittaa se kuntoon!

Juttusarjan seuraavassa osassa syvennytään Suomen eläinsuojelulainsäädännön lampaita koskeviin vähimmäisvaatimuksiin ja vuoden alusta voimaantulevaan uuteen lakiin eläinten hyvinvoinnista.

Eläinsuojelutarkastuksella havaittuja aliravittuja uuhia.

Lammasnurmi & Lammas-Extra
Maittavat ja monipuoliset

Oma siemensEOS
Tilan yksilöllisiin tarpeisiin räätälöity

**Jögeva4-
valkoapila**
Varma valinta

**Jögeva2-
alsikeapila**
Kestävä ja laadukas

NATURCOM

92400 Ruukki
p. (08) 270 7200
p. (02) 762 6200
www.naturcom.fi

Vainion Teurastamo^{oy}

Pienteurastamo suurella sydämellä

Vainion Teurastamo^{oy}

Orivillentie 11, Orimattila - vainionteurastamo.fi
tommi.tirkkonen@vainionteurastamo.fi / 050 336 7547
Lampaiden, vuohien ja nautojen osto teuraaksi sekä rahtiteurastus

LEIVEJ EN LIHA^{oy}

Selkäläntie 18, Muurola - leivejoen.fi
tommi.tirkkonen@vainionteurastamo.fi / 050 336 7547
Lampaiden, vuohien, nautojen ja hevosten osto teuraaksi sekä rahtiteurastus

**PÄIJÄT-HÄMEEN
LIHATUKKU**

Sopenkorvenkatu 6, Lahti - lihatukku.fi
tomas@lihatukku.fi / 050 557 8877
Rahtileikkuu, lihojen pakkaus ja toimitus toiveidenne mukaan

**Rantasen NAHKA
JALOSTAMO**

Pohjanmaantie 815, Lavia - nahkajalostamo.fi
johanna.hellstrom@nahkajalostamo.fi / 050 553 3551
Raakanahkojen muokkaus taljoiksi